

Blaváčik

Základná škola s materskou školou Dechtice
školský časopis

jeseň / zima

časopis je určený pre žiakov a všetkých priateľov školy

Veronika Vajsová

V našej škole sa stále niečo deje...

**Slávnostné otvorenie školského roka 2019/2020
Póla radí deťom**

**Jesenná prechádzka spojená s exkurziou do PD Dechtice a ochutnávkou hrozna
Majstrovstvá okresu v cezpoľnom behu**

Európsky deň jazykov

Deň otvorených dverí

Beh Terryho Foxa a Stanka Púdelu

Výstava v KD

Jesenný zber odpadového papiera

Medzinárodný deň úcty k starším

Pamätný deň Holokaustu

Fašizmus včera a dnes

Spoločná vychádzka detí 1. ročníka s MŠ

1. účelové cvičenie

Návšteva obchodíku starožitností v Dechticiach

Divadelné predstavenie v Bratislave

Záložka do knihy spája školy

Divadelné predstavenie v Nitre

Krúžok Cestuj s nami: Strašidlá na Smolenickom zámku

Knižný veľtrh Bibliotéka 2019

Krúžok Cestuj s nami: Ruský cirkus

Zberateľská burza

Olympiáda zo slovenského jazyka, školské kolo

Medzinárodný deň školských knižníc

30. výročie nežnej revolúcie

Vybíjaná mladších žiakov

Olympiáda zo slovenského jazyka, obvodné kolo v Trnave

Náboj Junior 2019

Informatická súťaž iBobor

Matematická Pytagoriáda

Olympiády zo slovenského jazyka, nemeckého jazyka, anglického jazyka

Mikulášske predstavenie

Vianočné tvorivé dielne

Vianočná pošta pre seniorov

Krúžok Cestuj s nami: Vianoce v Balneologickom múzeu v Piešťanoch

Vianočné radosti s deviatakmi

Vianočný koncert v spolupráci s dychovou hudbou Dechtičanka

Škola je veľký dom,
mnoho dobrých ľudí býva v ňom...

V školskom roku **2019/2020** našu školu navštevuje **145 žiakov**.

I. stupeň

1. ročník – 19 žiakov
2. ročník – 14 žiakov
3. ročník – 19 žiakov
4. ročník – 14 žiakov

II. stupeň

5. ročník – 14 žiakov
6. ročník – 17 žiakov
7. ročník – 19 žiakov
8. ročník – 11 žiakov
9. ročník – 18 žiakov

I v tomto školskom roku je pripravený skvelý učiteľský tím:

Riaditeľka školy: PhDr. Svetlana Zacharová
Zástupkyňa školy: Mgr. Dagmar Nádaská

Pedagogickí zamestnanci:

1. ročník: PaedDr. Jozef Mnešický	5. ročník: Mgr. Gabriela Slabá
2. ročník: Mgr. Miriam Benedikovičová	6. ročník: Mgr. Jana Vlachovičová
3. ročník: Mgr. Miroslava Junasová	7. ročník: Mgr. Katarína Lančaričová
4. ročník: Mgr. Soňa Polakovičová	8. ročník: Mgr. Peter Šarabok
	9. ročník: Mgr. Zuzana Kúdelová

Mgr. Miroslav Kováč
Mgr. Andrea Vislocká

ŠKD: p. Anna Dzurenková, p. Silvia Palšovičová

Pedagogický asistent: p. Lucia Svíbová

Administratívna pracovníčka: Eva Tomášková

Nepedagogickí zamestnanci: p. Terézia Slivová, p. Mariana Fabušová,
p. Milan Machovič

Príhovor k Vianociam

Každý z nás sa teší na príchod najkrajších sviatkov roka. Odhliadnuc od zbožnej úcty, ktorá im prináleží pre ich pôvod, berieme ich ako nádherný čas porozumenia a lásky k blížnemu. V tom dlhom rade dní celého roka je to čas, kedy ľudia zvyčajne majú k sebe bližšie. Otvárame svoje srdcia viac, ako inokedy. Čo spôsobuje to, že zmäkneme, cítime? Aj keď to mnohí nepripúšťame, naše podvedomie to cíti – očisťuje nás očakávanie príchodu týchto krásnych chvíľ. Doprajme pokoj našej duši a srdcu, objavme sami seba a vtedy objavíme v našom okolí aj iných ľudí a možno preto sa ten náš kúsok sveta, v ktorom žijeme, stane lepším.

Vianoce sa označujú ako najľudskejšie a najláskavejšie obdobie v roku. Keď sa o niekoľko dní rozozvučia všetky zvony sveta a oznámia príchod čarokrásnych Vianoc, zabudnime na všetky starosti a prežime tieto sviatky v láske, šťastí a svornosti. Nech tichá hudba veselosti nám počas celých Vianoc znie, nech rok nastávajúci nám pokoj, zdravie a šťastie prinesie.

Prajem Vám, nech sú Vianoce vo Vašich domácnostiach plné lásky, pokoja, dobrej vôle a štedrosti.

Vaša riaditeľka
PhDr. Svetlana Zacharová

Od malého malička som Dechtičan
a touto cestou chcem povedať
všetkým Vám,
že našu dedinku veľmi rád mám.

Sú tu ľudia,
ktorých rád pozdravím,
máme tu lesy,
kadiaľ rád chodím.

Máme tu aj riečku Blaruu,
Dechtice už zažili nejednu slávu.
Žije tu aj veľa usilovných ľudí,
skrášľujú dedinku, sme na nich hrdí.

Šimon Vajs

Liečivé bylinky našich lúk a lesov

- jesenný zber -

Teplý čaj je ideálnym nápojom proti rôznym neduhom. Siahneme po ňom, keď sme chorí, keď sa chceme v zime zahriať alebo pri ňom len tak oddychujeme. Pijeme ho s vedomím, že je zdravý. Voľba lacných čajov vo vrecúsku nemusí byť však práve tou najlepšou. Čajové vrecúška zo supermarketov môžu obsahovať viac fluoridu, než je odporúčaná denná dávka. Fluoridy môžu byť veľmi nebezpečné, spôsobujú ochorenia kostí a zubov. Niektorí výrobcovia pridávajú do čajových vrecúšok dokonca plast. Nehovoriac o iných zdravotne nebezpečných látkach, ktoré sa pri testovaní čajov našli. Ak chceme dopriať svojmu telu dávku zdravia, treba siahnuť po dobrom sypanom čaji. A najlepší sypaný čaj je ten vlastnoručne a s láskou nazbieraný a nasušený. Preto sme sa rozhodli zoznámiť našich čitateľov s pozitívnymi účinkami bylín, ktoré rastú na našich lúkach a v našich lesoch. Mnohí z nás ani netušia, aký poklad rastie neďaleko od ich príbytkov.

Zbierať začneme včasne zjari prvé kvety podbeľa, potom zbierame vo všetkých ročných obdobiach, čím nás príroda postupne požehnáva a obdarúva.

Rebríček obyčajný (Achillea millefolium L.)

Ludové názvy: *myši chvost, stolistník, mačací chvost, husí jazýček*

Podľa povesti liečil grécky hrdina Achilles kráľa Telepha listami rebríčka v trójskej vojne. Odtiaľ pochádza latinský názov Achillea. Rebríček obyčajný je liečivá rastlina, ktorá nám pomáha pri mnohých ťažkých chorobách, no v prvom rade je to liečivá rastlina žien. Táto bylina rastie vo veľkom množstve na lúkach alebo poľných chodníčkoch, na okrajoch ciest a obilných polí.

Kvitne v druhej polovici júna až do októbra. Táto liečivá bylina by nemala chýbať v žiadnej domácej lekárničke, jej účinky sú preverené viacerými generáciami.

Výhradne zbierame iba tie s bielymi kvetmi, a to v čase, keď začínajú kvitnúť, a tiež vňate bez stonky. Odstrihneme ich pod najnižším súkvetím, sušíme v tenkých vrstvách v dobre vetranej miestnosti. Kvety trháme za slnečného dňa, keď sa ich éterické oleje a liečivá sila zmnožujú. Rebríček obsahuje látky s protizápalovým, upokojujúcim, hojivým a regulačným účinkom. Posilňuje činnosť tráviacich orgánov a tvorbu tráviacich štiav. Výborne čistí krv, upravuje činnosť obličiek a žľáz. Pre svoje silné zastavujúce účinky je používaný pri krvácaní z rán alebo z nosa. Má výrazné hojivé vlastnosti. Upokojuje svrbiacu a podráždenú pokožku a hojne je používaný aj na prípravu krémov a pleťových vôd v kozmetickom priemysle.

Ako môžeme rebríček použiť? Listy a kvety môžeme použiť ako korenie na prípravu šalátov, nátierok a polievok. Taktiež ich môžeme vylúhovať vo vriacej vode a pripraviť tak bylinný čaj.

Nechtík lekársky (Calendula officinalis L.)

Medzi našimi domácimi liečivými rastlinami zastáva nechtík lekársky dôležité miesto.

Ludové názvy: *kalendula, mesiačik, nahätka liečivá*

Nechtík patrí k rastlinám, ktoré účinne zasahujú proti rakovine a rakovinovým nádorom. Nájdeme ho často vo vidieckych záhradách, niekedy splanie na sutinách. Pretože ľudia spoznali jeho liečivosť, nachádzame ho nielen

v záhradách, ale aj na poliach. Ak sa ráno o siedmej hodine kvetné úbory zatvárajú, ešte v ten deň príde dážď. V minulosti sa uplatnili pri predpovediach počasia. Jedna až dve šálky denne robia divy. Nechtík pôsobí **prečisťujúco, upravuje krvný obeh** a rýchle hojí **rany**. Je veľmi vhodný na obklady rán, pomliaždeniny, výrony krvi, natiahnuté šľachy, opuchy a hrče. Pomáha i pri liečbe kašľa, astmy, môžeme ho použiť ako kloktadlo.

Ako môžeme nechtík použiť? Zbierame celé plnokveté úbory alebo len lupienky, ktoré buď sušíme alebo z čerstvých pripravíme čaj.

Pastierska kapsička (Capsella bursa-pastoris)

Táto všade sa vyskytujúca, veľmi hodnotná liečivá rastlina sa všeobecne považuje za nepríjemnú burinu. Nájdeme ju pri cestách, na lúkach, úhoroch, násypoch, úbočiach, poliach a v zeleninových záhradách. Len čo niekto niekde navíši hľbu zeme – najmä pri stavbe domu – už tam, takmer cez noc, vyrastie kapsička.

Ludové názvy: *kokoška, holduška, pastierska tobolka, taška*

Čas kvitnutia: od marca do novembra

Použitie: Zápar z kapsičky je veľmi účinný proti všetkým druhom krvácania, ako napríklad proti krvácaniu z nosa, pri krvácaní z rán.

Odporúča sa na vyrovnanie krvného obehu, či už ide o vysoký, alebo nízky tlak. Je tiež významným pomocníkom pri všetkých vonkajších svalových ochoreniach.

Púpava lekárska (Taraxacum officinale)

Ludový názov: *kašinec, lucerničky, májik, mlieč (žabi, žltý),
levi zubec, pampališka, pampuška, pumpelica,
pumprlica*

Rastlina, ktorá sa považuje za burinu, predstavuje pre trpiace ľudstvo nadovšetko cennú liečivú bylinu. Kvitne v apríli a máji na všetkých medziach, lúkach a trávnatých plochách. Žltý koberec jej kvetov nás každý rok vždy znova a znova nadchýna. Veľmi vlhké miesta pre ňu nie sú vhodné. Vyznačuje sa dvoma poprednými vlastnosťami:

pomáha pri **bolestiach žlčníka a chorobách pečene**.

Listy zbierame pred kvitnutím, korene včasne zjari alebo v jeseni, byť počas kvitnutia. Celá rastlina je liečivá. Listy sú výborné na šalát (napr. so zemiakmi a vajíčkami), čerstvé duté stvoly pomáhajú pri chronickom zápale pečene. Púpava pomáha aj pri iných ťažkostiach: *odstraňuje svrbenie kože, lišaje a vyrážky, vylepšuje žalúdočné šťavy a čistí žalúdok od všetkých usadenín*. Okrem minerálnych látok púpava obsahuje významné liečivé a stavebné látky, ktoré hrajú dôležitú úlohu

pri odstraňovaní splođín látkovej výmeny. Pre svoje krvčistiace účinky pomáha aj pri **dne** a **reumatizme**. Korene púpavy, použité v surovom stave, ale aj vysušené, **prečisťujú krv**, urýchľujú **trávenie**, majú **potopudné** a **močopudné** účinky, **osviežujú**.

Staré knihy o liečivých rastlinách uvádzajú, že ženy pripravovali z byliny a koreňov zápar na skrášľovanie pleti. Starostlivo si ním umývali oči a tvár a „dúfali, že sa im podarí zjasniť tvár“. Rastlina patrí k bylinám, ktoré v zime neodpočívajú, a vyháňa listy aj v chladnom ročnom období.

Prhľava dvojdomá (Urtica dioica L.)

Istý lekár sa raz v rozhlasovej prednáške vyslovil, že prhľava patrí k našim najlepším liečivým rastlinám. Keby ľudia vedeli, aká je liečivá, pestovali by len prhľavu. Žiaľ, o jej účinkoch vie len málokto.

Liečivosť prhľavy dvojdomej sa začína koreňom, pokračuje stonkou a končí sa kvetmi.

Už v staroveku si prhľavu veľmi ctili. Maliar *Albrecht Dürer* (1471 - 1528) namaľoval anjela, ako letí s prhľavou v ruke k trónu Najvyššieho. Švajčiarsky kňaz Künzle poukázal vo svojich spisoch na to, že prhľava by už dávno bola vykynožená, keby ju nechránila jej prhľavosť. Hmyz a živočíchy by sa už dávno postarali o jej zánik.

Prhľava je naša najlepšia **krvčistiaca** a súčasne **krvotvorná** liečivá rastlina, blahodarne pôsobí proti vyrážkam a bolestiam hlavy. Pretože vyrážky majú vnútornú príčinu, treba ich liečiť vnútorne čajmi prečisťujúcimi krv. Prhľava má dobrý vplyv na slinivku brušnú, prhľavový zápar znižuje obsah cukru v krvi. Lieči aj ochorenia a zápaly močových ciest, chorobné zadržovanie moču. Pretože súčasne účinkuje na vyprázdňovanie stolice, odporúča sa pri jarných kúrach.

Aj pri vírusových ochoreniach a bakteriálnych infekciách je prhľava prvotriednym pomocníkom. Zdoľáva náchylnosť na prechladnutie, blahodarne pôsobí aj na vlasy (na vlasy najlepšie pôsobí tinktúra, ktorú pripravujeme z jarných alebo jesenných prhľavových koreňov). Pitie prhľavového záparu denne odstraňuje únavu a vyčerpanosť, kurie oká, plesne či ekzémy.

Ruža šípová, Ruža divá (Rosa canina)

Šípky obsahujú veľmi veľa vitamínu C, B₁, B₂ a vitamínu P. Ďalej obsahujú karotinoidy, pektín, organické kyseliny, uhl'ohydráty. Sušené plody sú základom liečivých čajov, ale dôležité sú aj iné, z nich pripravované výrobky (sirupy, lekváre, vína). Konzumácia šípkového čaju je veľmi významnou možnosťou prevencie pred chorobami, pretože zvyšuje imunitu a prirodzenú odolnosť organizmu, urýchľuje enzymatické procesy, podporuje tvorbu krviniek a má aj mierny močopudný a laxatívny účinok.

Šípkový čaj je mimoriadne vhodný na predchádzanie chrípkových ochorení a prechladnutia, resp. aj na ich liečenie, často sa používajú aj pri zápale očí.

Zbierame ich v septembri až októbri. Najhodnotnejšie sú plody – šípky, ktoré sa zbierajú, až keď ich ošľahne mráz. Listy, kvetné púčiky a lupienky sa sušia v tieni.

Hloh jednosmenný (Crataegus monogyna)

Hloh obsahuje prchavý olej, je bohatý na vitamíny a taníny. Má uvoľňujúce, krvný tlak a horúčku znižujúce a sťahujúce účinky. Pôsobí proti infarktu a má celkový priaznivý vplyv na srdce a krvný obeh. Pôsobí protiskleroticky, znižuje krvný tlak a upokojuje. Je vhodnou bylinou zvlášť pre starších ľudí.

Používame predovšetkým kvety, ktoré zbierame na jar pred rozkvitnutím, ako aj plody zbierané v septembri až októbri. Tie sušíme v rúre sporáka.

Pre domácu lekárňu sa odporúča odvar a tinktúra z hlohu, pretože účinne znižuje krvný tlak, nervozitu a odstraňuje nespavosť. Kúpeľ z kvetov má upokojujúci a pre svalstvo uvoľňujúci účinok. Do kuchyne sa dobre hodí rastúci hloh, pretože z neho možno pripraviť lekvár. Keďže kvôli múcinatej dužine nemá príliš dobrú chuť, je účelné zmiešať ho s inými lesnými plodmi.

Kostihoj lekársky (Symphytum officinale L.)

Ludové názvy: *čierny koreň, dobrý koreň, medunica, svalník čierny*

Táto liečivá rastlina patrí k našim nenahraditeľným bylinám, ktoré nám príroda pripravila. Rastie na vlhkých lúkach, na okrajoch polí, vo vlhkých priekopách a pozdĺž potokov. Nájdeme ju aj pri plotoch a na rumoviskách. Kvitne po celé leto. Listy sú drsné a na čepeli kopijovité. Čerstvé listy sa zbierajú počas kvitnutia.

Tinktúra z kostihoja lekárskeho, ktorú si ľahko pripravíme, skrýva v sebe obdivuhodnú silu. Chorí, ktorí dlhé roky užívali špeciálne prostriedky proti reumatizmu a kĺbovým opuchom a nevylicili sa, pomôžu si veľmi rýchlo touto tinktúrou. Ak sú bolesti spôsobené prepracovanosťou, vyvrtnutím, vykĺbením, alebo sú výsledkom porážky, cez noc pomôžu zaparené listy, priložené ako teplá kaša na ochrnuté končatiny.

Obkladmi z kostihoja docielime najlepšie výsledky pri vonkajších i vnútorných ranách, pri poraneniach každého druhu, pomliaždeninách, pri vnútornom krvácaní a zlomeninách. Listy kostihoja sa používajú nielen na obklady, ale sa pridávajú aj do úplného kúpeľa pri reumatických bolestiach, dne, bolestiach kostí, pri poruchách prekrvenia v nohách, pri kŕčových žilách a na doliečovanie kostných zlomenín, pri ktorých sa používajú sedacie kúpele (vo vani).

Čo je na jeseni pekne

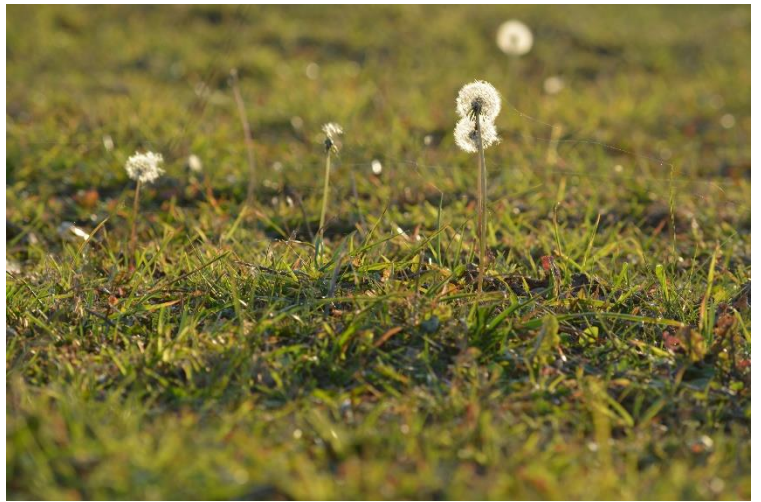
Jeseň – to je krásna pieseň,
vyženie z nás každú tieseň,
každý si ju rád zaspieva,
nič nás vtedy nebolieva.

Lukáško Hlavatorvič

Jeseň

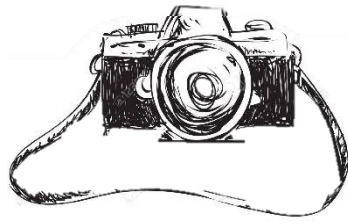
- je, keď horúce letné slnko dozrieva a pomaly sa skláňa ako obilné klasy na poliach smerom k zime
- je, keď sa krajina sfarbuje do žltá, oranžova a červená a farebné stromy nad našimi hlavami týčia sa k nebu, akoby sa ho chceli dotknúť
- je, keď nám pod nohami „chrupká“ lístie padajúce zo stromov sťa farebný sneh, ktoré svojimi krokmi vírime a tešíme sa z toho
- je, keď lístie pomaly prikrýva celú krajinu pripravujúcu sa na zimu ochrannou perinou
- je, keď na tvári pocíufujeme ostrý vzduch a svieži dážď
- je, keď sa nám na jazyku rozlieva sladká chuť pečených gaštanov a horúceho kakaa a my počúvame jemné klopkanie dažďových kvapiek na okno
- je, keď sa naša dedinka mení na čarovnú krajinu v objatí rannej hmly a prízemný mráz maľuje bielym srieňom všetko, čoho sa dotkne
- je, keď oblohu rozveseľujú farebné šarkany, ktorých let vo vetre sprevádza detský smiech
- je, keď nás na prechádzkach prírodou hrejú pletené čiapky, flanelové košele, teplé svetre a gumáky
- je, keď „zalezieme“ pod teplú deku a ponoríme sa do príbehu v knihe
- je, keď ideme na huby a pochutíme sa vynikajúcej hubovej praženici a polievke
- je, keď chrupkáme mrkvu, jabĺčka, hrušky, slivky, tekvicové jadrá, lieskovce i vlašské orechy
- je, keď si vyrábame tekvicového svetlonosa a večer nám svieti pri schodoch
- je, keď pri teplom ohni praskajúcom v krbe a voňavých sviečkach popíjame šípkový čaj
- je, keď si užívame teplé babie leto
- je tichou spomienkou na našich blízkych, ktorí už nie sú medzi nami...

Soňa Polakovičová

Fotoobjektívom našich mladých fotografov

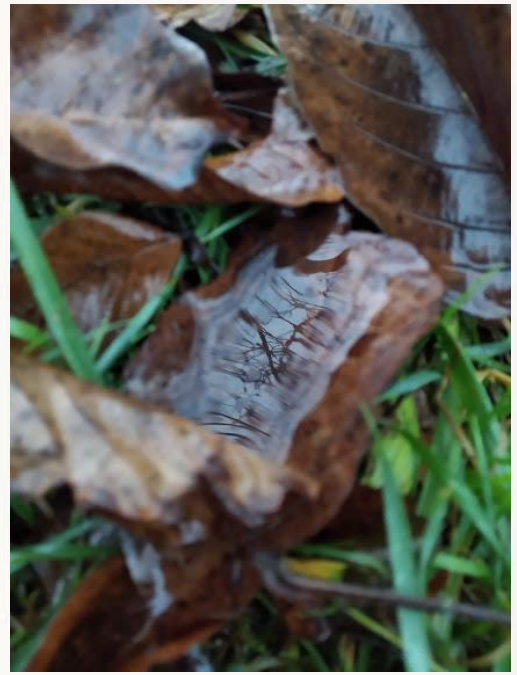
Lucka Hornatoričová

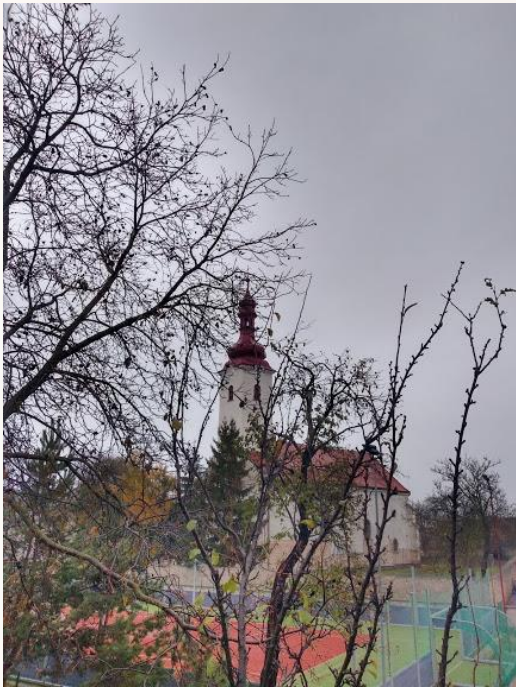

Lucka Horvatičová

Nelka Chruvalová

Cyklopotulky Dehticami

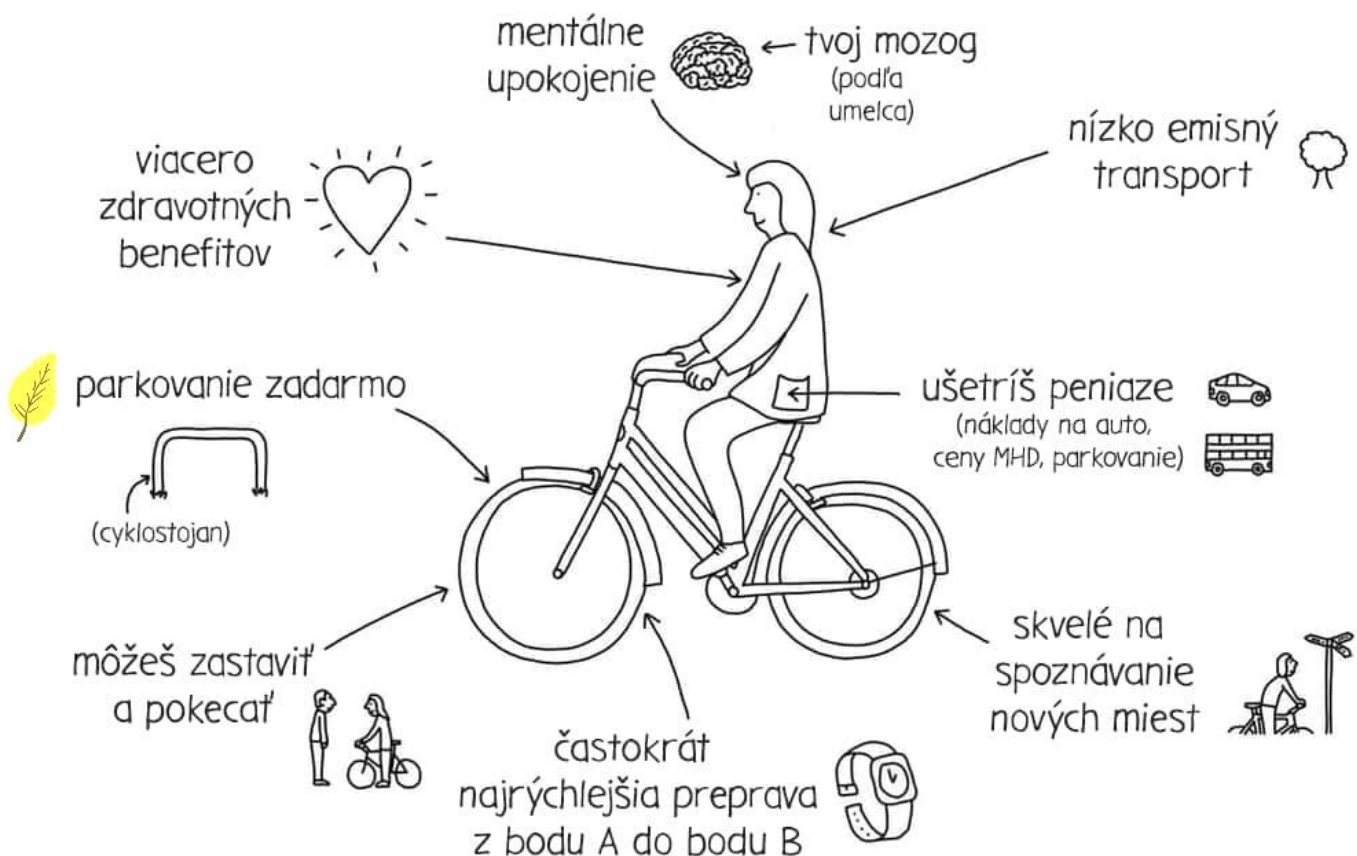
Hovorí sa, že najkrajší pohľad je zo sedla koňa. Plnohodnotne sa mu však vyrovná pohľad na krajinu, ktorý sa nám naskytá zo sedla bicykla. Bicykel pre mňa nie je dopravným prostriedkom. Je celoživotným spoločníkom, bádateľom skrytých zákutí, odpočinkom i kondičným trénerom, s ktorým sa stotožňujem už od detstva.

Jazda na ňom je taká prirodzená. Keď cítim chladný vietor na tvári, vlasy vejúce vzadu a plynutie krajiny navôkol, pružný chod bicykla, otáčanie pedálmi, rýchle uháňanie vzduchom prinášajúce pocit sily a vztlaku, pohyb, ktorý roztancováva pulz a rozospieva srdce, cítim sa šťastná.

Odľahčujúci pocit slobody, keď sa predo mnou rozvetvujú cesty a ja nevnímam nič, len tú jazdu. Vždy rada spomínam na zážitok z detstva, keď som sa učila jazdiť na bicykli. Pomáhal mi môj otec a dodnes som mu za to vďačná. Milujem bicyklovanie. Jednak ako relax a potom, bicykel mi aj značne uľahčuje život ako ekologický dopravný prostriedok.

Bicyklovanie prináša množstvo benefitov, ktoré môžu obohatiť život každého z nás. Či už chceme zlepšiť svoju kondíciu, šetriť životné prostredie alebo znížiť finančnú záťaž na svojom bankovom účte, začať bicyklovať je vždy správne rozhodnutie.

PREČO MILUJEME BICYKLOVANIE

Získavame zdravotné benefity

Je všeobecne známe, že pravidelné bicyklovanie pomáha zlepšovať zdravotný stav a predlžovať život. V kombinácii so správnou výživou výrazne napomáha spaľovať tuky, zvyšuje našu vytrvalosť, svalovú silu a pružnosť. Okrem iného stimuluje a zlepšuje krvný obeh, funkciu srdca a pľúc. Pri bicyklovaní nezapájame len svaly na nohách, práve naopak, zapojené sú všetky časti nášho tela. Pravidelná cyklistika pomáha predchádzať rozličným chorobám a celkovo posilňuje imunitu. Zlepšujeme si obranyschopnosť organizmu voči infekciám, ktoré na nás číhajú. Zlepšíme imunitu nielen proti chrípke a prechladnutiu, ale napríklad aj proti problémom s kĺbmi. Aktívny pohyb má zároveň priaznivý vplyv nielen na fyzickú kondíciu, ale i duševné zdravie. Uvoľňuje stres, napätie a úzkosť a pomáha udržať čistú myseľ.

Bude sa nám lepšie spať

Bicyklovanie je aktívny pohyb a pri každom aktívnom pohybe sa nám prekrvuje mozog. Pri pravidelnom používaní bicykla ľahšie zaspíme a náš spánok bude hlbší, kvalitnejší.

Neznečisťujeme životné prostredie

Najväčším svetovým problémom je znečisťovanie životného prostredia. Rozličné formy dopravných prostriedkov, ako napríklad autá, autobusy či vlaky, spôsobujú nielen znečistenie okolia, ale tiež značne zvyšujú hluk okolia. Bicykle životné prostredie nezaťažujú – radia sa medzi vozidlá s nulovými emisiami a zároveň sú veľmi tiché.

Viac si všimame prostredie

Pri jazde na bicykli sme zžití s prostredím, v ktorom sa pohybujeme.

Vyvetráme si hlavu od každodenných povinností

Mnoho popredných svetových top manažérov, spisovateľov, hudobníkov, hercov, politikov používa bicykel z jediného dôvodu – aby sa odreagovali od všedných povinností. Nielenže im to pomáha vyčistiť si hlavu, dostanú do nej aj nové kreatívne nápady.

Šetríme financie

Okrem počiatočných nákladov na bicykel a doplnky (ktoré sú napríklad v porovnaní s autom stále mnohonásobne nižšie) či prípadného servisu neminieme žiadne ďalšie financie. Bicykel nepotrebuje žiadne palivo, preto jazdíme prakticky zadarmo.

Sami si určujeme trasu

Na bicykli si určujeme sami, kam sa vyberieme a akou cestou pôjdeme. Na miesta do 5 km sa bicyklom dostaneme najrýchlejšie zo všetkých dopravných prostriedkov. Zároveň prídeme aj na miesta, ktoré sú príliš ďaleko na pešiu chôdzu, alebo kde sa nemožno dostať napríklad autom či autobusom. Jazdou na bicykli sa tiež vyhneme nepríjemným dopravným zápcham.

Šetríme priestor

Cyklisti šetria priestor. Kým jedno parkovacie miesto celé zaberie auto, bicyklov sa môže naň vmestiť až desať. Takýmto spôsobom tiež cyklisti znižujú dopravné zápchy – čím sa pomer bicyklov voči autám zvyšuje, tým sú zápchy, pochopiteľne, menšie. Nemalou výhodou je tiež jednoduché domáce uskladnenie.

Aktívne trávim čas s rodinou

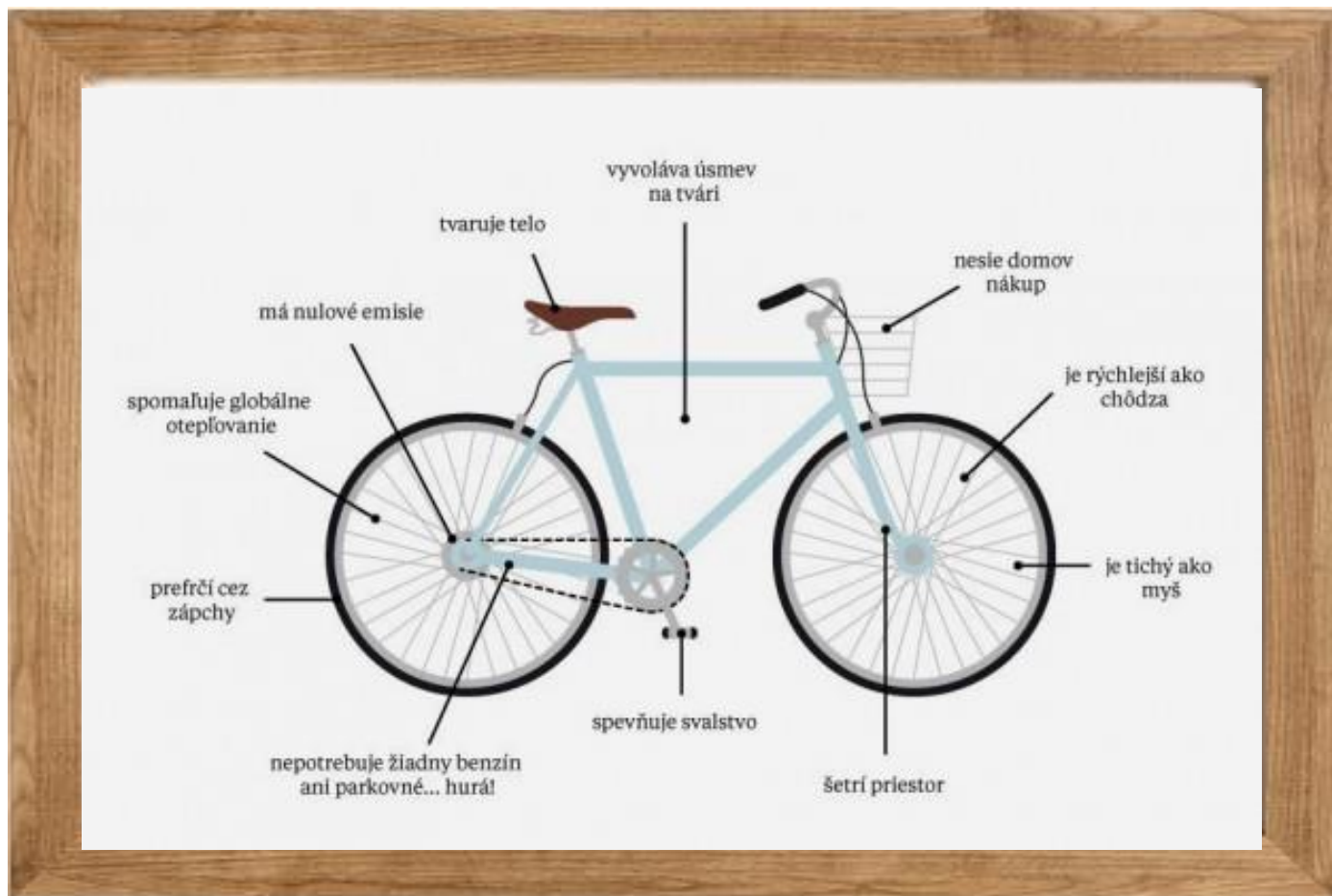
Bicyklovanie je výborný spôsob, ako aktívne tráviť čas s rodinou, partnerom či priateľmi. Cyklistika je vhodná pre všetky vekové kategórie – vrátane najmenších drobcov, ktorých môžeme vziať do sedačky či cyklovozíka.

Vytvárame si pozitívnu závislosť

Ak bicyklujeme pravidelne, vytvárame si príjemný zvyk a pozitívnu závislosť. Neraz tak môžeme nahradiť svoje doterajšie škodlivé závislosti za omnoho príjemnejšiu alternatívu. Vďaka pozitívnej závislosti na bicyklovaní môžeme byť zdravší, menej unavení, vytrvalejší, ale aj šťastnejší. Podľa prieskumov sú totiž cyklisti až trikrát šťastnejší než vodiči áut.

Možno budete ďalším majstrom sveta

Možno vás bicyklovanie začne baviť natoľko, že sa mu začnete venovať profesionálne. Prihláste sa do cyklistického klubu a začnete súťažiť. Presne ako Peter Sagan.

Mgr. Soňa Polakovičová

Prvý Slovak na bicykli bol básnik

Básnik **Ján Kollár** sa narodil pred 220 rokmi. Jeho **Slávy dcera** ho preslávila doma i za hranicami domoviny. Málokto však vie, že bol prvým Slovákom na bicykli.

Zlatými písmenami sa do histórie cyklistiky i samotného vynálezu bicykla zapísal deň 12. jún 1817. Nemecký lesník a vynálezca Karl Friedrich Drais po prvý raz vyskúšal svoj stroj **zvaný** Laufmaschine (bežiaci stroj). Tak ako každý vynálezca, aj Drais bol spočiatku vystavený posmechu ľudí. Vyčítali mu najmä veľký hluk, ktorý spôsobovali nárazy drevených obručí na mačacie hlavy uličných dlaždíc. Keď sa Drais podujal na cestu z rodného Karlsruhe do francúzskeho Strassburgu, cestu, ktorá by peši trvala šesť hodín, Drais prekonal za štvrtinu času. Odvtedy sa mu začalo dostávať uznania a v tom istom roku získal na svoju „draisinu“ patent. Draisov vynález si v tom čase zakúpil aj básnik a predstaviteľ slovenského národného obrozenia Ján Kollár. Mošovského rodáka nadchol natoľko, že vo svojom najslávnejšom diele **Slávy dcera** venoval niekoľko veršov, okrem Míne, aj Draisovmu vynálezu:

*„Abych pak běh zrychlil kroku svého,
a si času přitom uspořil,
koupil jsem stroj,
kterýž utvořil
v Mannheimu Drais roku přítomného...“*

Dresina čiže Draisov „behací stroj“, na ktorom jazdil, bol však len primitívnym predchodcom dnešného bicykla. Jazdec na ňom sedel rozkročmo a pohyboval sa tým, že sa striedavo odrážal nohami od zeme. Bol Kollár teda pravdepodobne naším prvým cyklistom? Rozhodne však bol naším prvým básnikom, ktorý písal o jazde na bicykli!

Aj v našej škole je veľa nadšených cyklistov

Veľmi sa teším záujmu našich žiakov o cyklistiku. Nečakala som, že nápad preskúmať chotáre a lesy Dechtíc na sedle bicykla bude mať taký úspech a stretneme sa v takom hojnom počte. Zúčastnili sa nielen členovia krúžku Školský časopis Blaváčik, ale i mnohí iní nadšenci.

Štartovali sme od školy, hladko sme prešli Trstinami do časti Dechtíc zvanej Segedín, kde začalo skutočné dobrodružstvo. Asfaltová cesta sa strácala za nami a prašná kamenistá cesta nás viedla do lesa. Šli sme cestou s kopcovitým terénom, pričom sme sa dobre zapotili, no na jej konci nás čakala sladká odmena: oddych na krásnej, voňavej lúke „pri Vile“ a majestátny výhľad na naše milované Dechtice. Odtiaľ sme bicyklovali cestou-nejcestou okolo „Svätého stoku“ znova do Segedína, kde sme začínali.

Táto naša prvá „cyklopotulka“ trvala asi hodinu a pol a deťom sa veľmi páčila. Na jar, len čo slniečko opäť oteplí svojimi hrejivými lúčmi zem i nás, nasadáme na bicykle a pokračujeme. Veľa krásnych miest na nás čaká.

„Nič sa nevyrovná potešeniu z jazdy na bicykli.“

John F. Kennedy

„Naučte sa bicyklovať. Nikdy v živote to nebudete ľutovať.“

Mark Twain

„Keď nemáte náladu, nevydarí sa vám deň, práca sa stane monotónnou a zdá sa, že miznú aj posledné nádeje, stačí vziať bicykel a previezť sa po ceste, bez myslenia na čokoľvek iné ako na svoju jazdu.“

Arthur Conan Doyle

„Jazdi tak veľa alebo málo a tak dlho alebo krátko, ako vládzeš. Ale jazdi.“

Eddy Merckx

Mgr. Soňa Polakovičová

Škola v zelenom

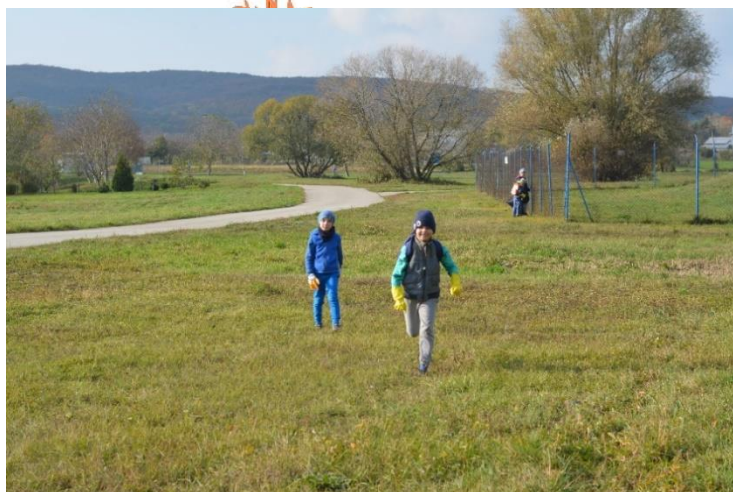
Nápad na ušľachtilý projekt **Škola v zelenom** vznikol v štvrtnej triede. V škole deti dostali úlohu: počas prechádzky v Dechticiach a ich okolí odfoťiť stav lesov a lúk, ako sa u nás ľudia správajú k životnému prostrediu. V pondelok ráno prišiel za mnou na začiatku hodiny **Lukáško Hlavatovič** s rozhorčením, že už sa nemôže pozerieť na neporiadok, ktorý ľudia po sebe zanechávajú. Rozprával, že znečistené miesto, ktoré objavil, pôjde cez jesenné prázdniny spolu s Luckou Slabou pozbierať. Výzvy tohto typu na nikdy nenechajú chladnú, hneď som sa chcela pridať, čo spustilo lavínu z celej triedy. Zrazu to neboli dvaja, ale pätnásť odhodlaných ľudí, ktorí chcú urobiť aspoň kúsok nášho sveta lepším. Ani sme sa nenazdali a nadišli očakávané prázdniny. Presne, ako sme sa dohodli, zišla sa pekná skupinka mladých bojovníkov za životné prostredie. Azda nebolo miesta, kde by aspoň sem-tam nebol pohodený nejaký odpad, mali sme veru čo robiť. Vyzbrojení mechmi a rukavicami dali sme sa do čistenia.

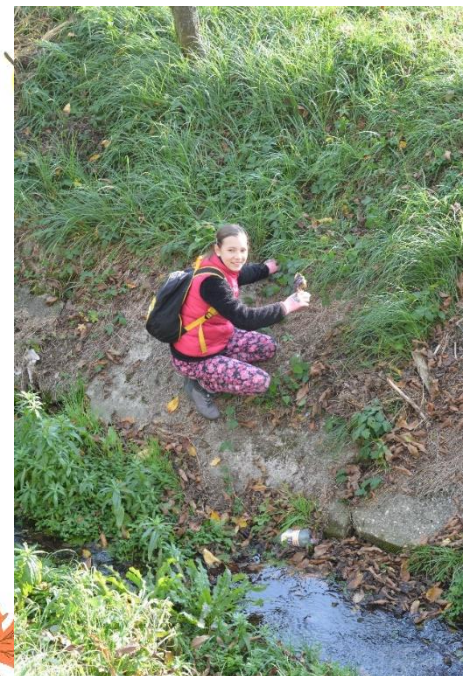
Naskytl sa mi úžasný pohľad: výmyselní štvrtáci, ktorí si svojím správaním v škole urobili nie veľmi dobré meno, sa spojili, pomáhali si a usilovne pracovali!

A výsledok? Trstiny a Baňa bez odpadkov, hrejivý pocit v srdci, že sme urobili správnu vec, vzácne zistenie detí, že ak budú držať spolu, dokážu čokoľvek a hlavne – i týmto spôsobom vychovávame deti, aby sa z nich stali rozumní a uvedomelí dospelí.

Už teraz sa tešíme na jarné pokračovanie. Čakajú nás ďalšie početné znečistené miesta, ktoré ticho volajú o pomoc. Pracovitosť a záujem detí mi robia veľkú radosť a budem ich v tomto projekte naďalej naplno podporovať. Najdôležitejšie sú ony. Naša budúcnosť. A ktovie, možno ten svet naozaj zmeníme k lepšiemu.

Mgr. Soňa Polakovičová

Večer v škole

Každoročne sa v našej škole uskutočňuje najočakávanejšia akcia roka – *Noc v škole*. Tento rok bola trošku pozmenená, v noci sme školu nechali odpočívať, ale o to bohatší bol pripravený program, ktorý deťom všetko vynahrátil. Pre tých, ktorí sa zúčastnili, bol 18. október 2019 dňom plným nezabudnuteľných zážitkov, príjemnej atmosféry, úžasnej besiedky s významnou osobnosťou **Braňom Jobusom** a zavŕšený divokým koncertom v kultúrnom dome, o ktorý sa postarala skupina **Dora**.

Večer v škole začal o 18:00, kedy prichádzali deti v sprievode rodičov do svojich tried. Spočiatku možno trošku sklamané tváričky (trucovali, že sa nebude spať v škole) sa postupne menili na usmiaté od ucha k uchu. Postarali sa o to učitelia, ktorí pre deti pripravili program v triedach: *čítali sa knižky, cvičilo sa, občerstvili sme sa, v prvej triede sa pozerala rozprávka Hotel Transylvania*. To najlepšie nás ešte len čakalo.

Do dechtickej základnej školy zavítal spevák, alternatívny hudobník, člen viacerých originálnych hudobných zoskupení (*Karpatskí víťazi, Vrbovské chrbáty* a i.), zakladateľ hudobného festivalu Vrbovské vetry, moderátor, šoumen a hlavne spisovateľ Branislav Jobus. *Branuško*, ako ho prezývajú jeho priatelia, napísal už pätnásť kníh. Odkedy abstínuje, napíše každý rok jednu knihu. Dokáže sa hrať so slovami tak, aby sa detský čitateľ nenudil, čoho

dôkazom je i veľký záujem o jeho knihy zo strany našich žiakov. V jeho knihách, ktoré nám predstavil, nenájdeme princezné a princov, zlé ježibaby a drakov. V jeho rozprávkových príbehoch vystupuje červotoč *Chrumo* (žije vo vzácnom hudobnom nástroji a túži sa stať hudobníkom), handrová bábika *Plajko* (jej prítomnosť spôsobí naplnenie akéhokoľvek sna), muflón *Ancijáš* (prekoná hanblivosť a v obľúbených tepláčikoch precestuje celý svet) a mnohé ďalšie...

Kniha o muflónovi Ancijášovi poslúžila ako námet na divadelnú hru pre deti, ktorú niekoľko rokov hrali v martinskom divadle. Podľa jeho úspešnej knihy *Komisár Mrodge* sa pripravuje 10-dielny rovnomenný animovaný seriál v réžii Jakuba Kronera a Branislav Jobus k nemu zložil aj hudbu a nahovoril hlavnú postavu.

Predstavil nám všetky svoje knihy, zaspieval pesničky, ktoré k nim nahral (najkrajšou bola pieseň *Uspávanka*) a prezradil o sebe, že až keď začal abstínovať, nabral odvahu na to, aby nechal nazrieť ľuďom do svojho vnútra. Predtým pracoval v atómovej elektrárni. Mal vynikajúcu robotu s dobrým platom, no odišiel, aby mohol sám rozhodovať o svojom živote, aby nebol závislý od niečoho či niekoho. Môžeme povedať, že sa mu to úspešne darí. Plnia sa mu všetky sny, plnenie snov je pre neho hobby. Aj prostredníctvom knihy *Plajko* chcel deťom ukázať, ako si môžu plniť sny z bežného života.

Deti spisovateľovi prezradili, čím chcú byť, „keď budú veľkí“ a on im poradil, že o svojich snoch nesmú len rozprávať, treba za nimi aj ísť, naháňať ich, kým sa nestanú skutočnosťou. Ako napríklad keď bol raz v Skalke pri Trenčíne a tam videl zvon. Obrovský, položený na zemi. Cinkol si naň a bola to paráda. Tak si povedal, že chce zvon. Našiel dvoch zvonárov, ktorí mu odliali parádny zvon a onedlho vznikla kniha s názvom *Zvon*. Vetou, ktorú dal odliat na zvon, sa kniha končí. Všetko vo svojom živote Braňo Jobus prepletá, všetko vzájomne nadväzuje. A všetko vkladá do svojich príbehov.

Nezaraditeľný recesista a zároveň renesančný človek z Vrbového priniesol do dechtickej školy pohodu a dobrú náladu, za čo mu patrí naša vďaka a spomienkou na neho ostanú podpísané knihy.

Knihy Braňa Jobusa:

Láskavé rozprávky

Zázračné rozprávky

Až na vrchol

Na výlete do vesmíru

Muflón Ancijáš a jeho spanilá jazda

Ako Muflón Ancijáš cestoval na západ

Ako Muflón Ancijáš slub dodržal

Muflón Ancijáš a mimozemšťan

Komisár Mrodge

Ja nič, ja muzikant

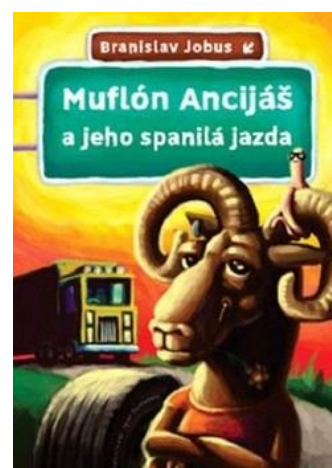
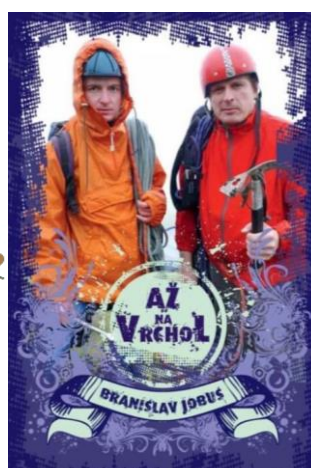
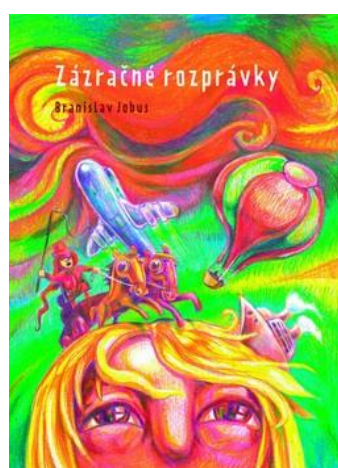
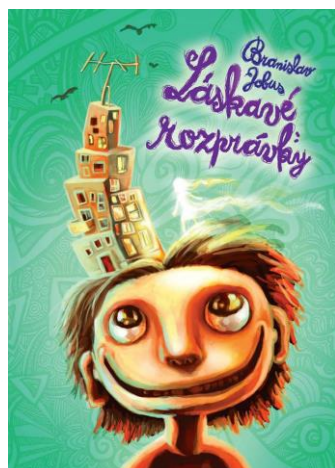
Plajko

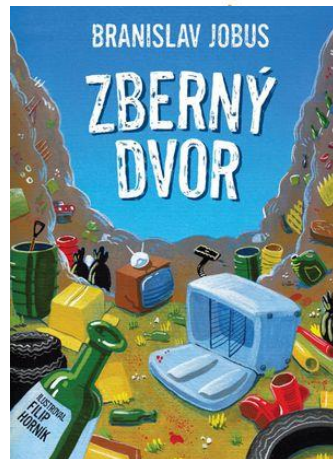
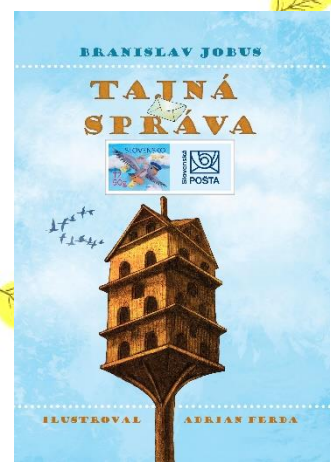
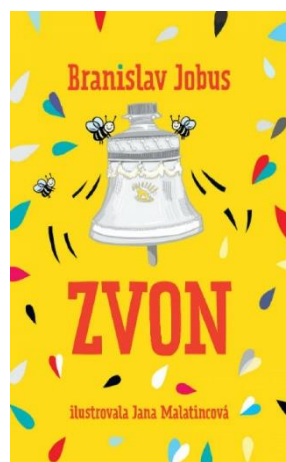
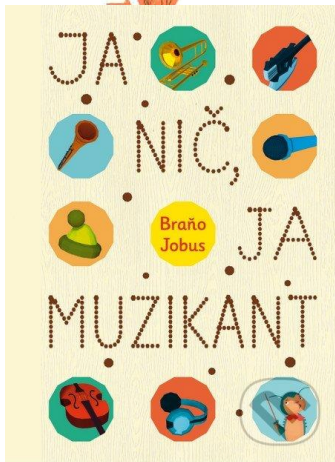
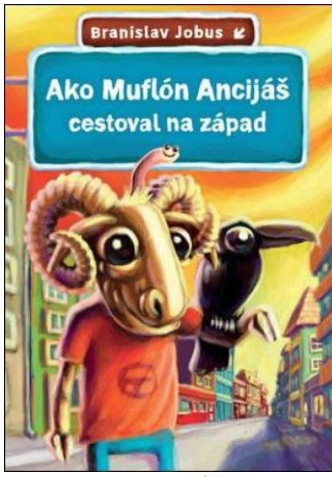
Zvon

Tajná správa

Zberný dvor

Zubrienky inštalatécky

Nezabudnuteľný koncert skupiny

Kapela Dora vznikla v roku 2014 na podnet Braňa Ondríka spolu s Tiborom Seidlom, Jarom Ozimym a Tonym Markom po tom, ako odišli z kapely podobného žánru. Prvé aranžmány upravil Braňo Ondřík ešte v bývalej kapele v spolupráci s Petrom Bažíkom. Boli to skladby ako *Pávy*, *Kňaz* a *Chyža*. Ďalšie aranžmány už vznikali pod značkou **DORA**. Ku kapele sa pridali bratia Kozárovci. Marek obsadil pozíciu speváka a Peter prevzal úlohu basgitaristu a vokalistu.

Kapela začala v roku 2014 nahrávať svoj debutový album s názvom „*Pískanice s makom*“. Žiaľ, ešte predtým, ako sa podarilo album vydať, kapelu zasiahla smutná udalosť, a to úmrtie Braňa Ondříka, ktorý dlhé roky bojoval so zákernou chorobou. Napriek tejto udalosti kapela album vydala. Začiatkom júna 2015 ho pokrstil Peter Bažík. Album bol venovaný spomienke na Braňa Ondříka. Od jeho tragického odchodu sa kapela rozhodla hrať naďalej, avšak len s jedným gitaristom.

V roku 2016 DORA odohrala niekoľko koncertov. Všetko išlo, ako malo do momentu, keď z kapely odišli bratia Kozárovci. Rozhodli sa ísť vlastnou cestou, čo pre kapelu znamenalo nechcenú „pauzu“. V lete 2016 sa ku kapele pridali dvaja noví členovia. Miesto basgitaristu zaujal Šimon Lašák a miesto speváka Erik Michálek. S novými posilami mohla kapela znovu začať hrať. V tom roku ešte stihla DORA vydať singel *Dzivočka*, ktorú už aranžoval Tibor Seidl. „*Dali sme ľuďom vedieť, že sme späť.*“

V lete 2017 Tibor zaranžoval ďalších 9 ľudoviek a začalo sa nahrávať druhé CD, ktoré kapela vydala vo februári 2018. Na albume sa objavili hostia ako Mirka Partlová, Kuko z Horkýže Slíže a ďalší. Zároveň je súčasťou albumu skladba, ktorú ešte pred smrťou zaranžoval Braňo Ondřík.

Rok 2018 bol pre kapelu veľmi úspešný. DORA odohrala množstvo koncertov vo všetkých kútoch Slovenska a pomaly sa dostáva do povedomia ľudí. Zostava kapely tak prešla zaťažkovou skúškou a osvedčila sa.

Dora je jedinečná tým, že vo vlastných aranžmánoch ponúka publiku slovenské ľudové piesne, ktoré sú prerobené do *rockovej*, miestami až *metalovej* podoby, no zachádzajú aj do štýlu *ska*. Ako chlapci vravia, najmä preto, že chcú toto naše kultúrne dedičstvo predstaviť aj mladším generáciám.

Dechtické publikum reagovalo veľmi pozitívne, takmer všetky stoličky boli prázdne a pod pódium nadskakovalo nespočetné množstvo malých, spotených, vysmiatych človečikov, ktorí si koncert neskutočne užívali. A učitelia s nimi. Skupina si pre naše deti pripravila aj súťaž v speve, ktorú vyhral *Marko Hlavatovič* z prvej triedy s piesňou *Sokoly*. Nechýbal ani prídavok, ktorý si deti vyžiadali. Veľmi sme si koncert užili a zabavili sme sa.

Bežec, ktorý chcel ľuďom vrátiť nádej

Aj v našej škole sa každoročne uskutočňuje *symbolický beh* na počesť mladého Kanáďana **Terryho Foxa** a dechtického chlapca **Stanka Púdelu**, ktorý symbolizuje hrdinstvo týchto významných ľudí a zároveň potrebu pomoci všetkým ľuďom postihnutým zákernou chorobou – rakovinou. Pojem *Beh Terryho Foxa* je každému z nás notoricky známy. Málokto však pozná silný príbeh tohto mladého muža, príbeh odvahy, cieľavedomosti a nádeje, ktorý rezonuje dodnes a inšpiroval celý svet.

Terry Fox, celým menom Terrance Stanley Fox, sa narodil v kanadskom meste Winnipeg pred 61 rokmi. Jeho život sa do osemnástich rokov príliš nelíšil od života iných osemnásťročných Kanáďanov. Bol zdravým chlapcom, ktorý rád hral basketbal, obdivoval hokejistov, začínal štúdium na univerzite a trávil čas s priateľmi. Hlavu mal plnú bežných teenagerských starostí. Jedného novembrového dňa roku 1976 sa Terry vracal zo školy a narazil svojou zelenou cortinou do stojacieho nákladného auta. Rozbil svoje auto a ľahko si poranil koleno. Bolesť odznela, ale po niekoľkých týždňoch sa opäť ozvala. Terry jej nevenoval veľkú pozornosť, veď pre športovcov, obzvlášť pre nadšených basketbalistov hrajúcich na tvrdej palubovke, podobné zranenia patria k bežným skúsenostiam. Stav kolena sa zhoršil vo februári. Terry zašiel do nemocnice, kde mu lekár oznámil, že vo vnútri kolena prišlo k akejsi chemickej reakcii a dostal množstvo liekov. Užíval ich päť dní a bolesť ustala. Mladík si myslel, že problémy sú zažehnané. Netušil, že to boli obyčajné analgetiká (látky zo skupiny liečiv používané na úľavu od bolesti).

Krutá diagnóza

Začiatkom marca sa vracal z atletického tréningu a zrazu mu začala robiť problémy obyčajná chôdza. Koleno do ďalšieho dňa masívne opuchlo a cesta do nemocnice bola nevyhnutná, tentokrát sa robili podrobné vyšetrenia. Všetci predpokladali, že má možno niečo s chrupavkou, možno len vodu v kolene ako dôsledok nedávnej autonehody. O to krutejšia bola diagnóza:

Terry Fox mal osteosarkom, teda zhubný nádor kostnej tkaniny, ktorý sa najčastejšie vyskytuje u mladých ľudí.

Okamžite musel byť operovaný a musela mu byť amputovaná pravá noha. A následná chemoterapia. „Máš 50 % šancu, že sa uzdravíš. Ešte pred dvoma rokmi by to bolo 15 %,“ povedali mu lekári. Táto veta pohla celým Terryho svetom. Uvedomil si, že výskum rakoviny je veľká a dôležitá vec. Ovplyvnili ho i pobyty na klinike, kam každé tri týždne nasledujúcich šesťnásť mesiacov dochádzal na chemoterapiu. Tam videl, že dve tretiny pacientov sa už domov viac nevrátia. Medzi nimi mnoho detí. Hocikto iný by na Terryho mieste prepadol depresii, sebaľúti, zatrpknutosťou a uzavrel by sa pred svetom. Terry sa však nevzdával: začal hrať basketbal vozíčkarov, jazdil s tímom po Kanade a dokonca vyhrali svoje majstrovstvá. Trvalé uspokojenie z tejto činnosti však nepociťoval. Oveľa väčším impulzom bol preňho novinový článok, kde sa dočítal o Dickovi Traumovi, ktorý ako prvý človek s amputovanou nohou ubehol maratón. Doma oznámil, že sa pokúsi o to isté a v priebehu štrnástich mesiacov na závod natrénuje. V hlave mu už klíčil oveľa ambicióznejší plán. Začal trénovať. Najskôr po pár desiatkach metrov, neskôr sa vzdialenosti predlžovali. Trúfal si aj do kopcov, snažil sa behávať každý deň. Musel sa naučiť nový štýl pohybu, jeho beh bol akýmsi poskakovaním na ľavej nohe, pričom stabilitu istila pravá noha s protézou. Musel sa naučiť trénovať tak, aby príliš nezaťažoval chrbát a zdravou nohou, na ktorú doliehala hlavná ťažba pohybu. Musel premáhať zápaly okostice i bolesť, ktorú spôsobovali nárazy pahýľa stehennej kosti na protézu.

V auguste v roku 1979 sa konečne postavil na štart maratónu v Prince George. Dobehol posledný, s odstupom desiatich minút od predposledného, ale aplauz od divákov i ostatných účastníkov mu dodali odvahu. Rodine oznámil, že chce prebehnúť Kanadu od východu na západ a cestou vybrať milión dolárov, ktoré venuje na podporu výskumu rakoviny. Strhla sa hádka. Predovšetkým matka o tom nechcela ani počuť. Ale v Terry m bolo také odhodlanie, že nemala šancu zastaviť ho. Vedela, že je veľmi tvrdohlavý a zakrátko súhlasila a podporovala ho v jeho ušľachtilom úsilí. Úplne nadšení z tohto nápadu neboli v Cancer Society. Snažili sa Terryho odradiť, tvrdili, že to nemusí zvládnuť, že bude sklamaný z neúspechu a že ak sa projekt nepodarí, vrhne to zlé svetlo aj na ďalšie podobné charitatívne akcie. Nakoniec sa i táto spoločnosť naklonila na jeho stranu.

Začína maratón nádeje

Pred začiatkom behu, ktorému dal meno *Marathon of Hope* (Maratón nádeje), musel ešte absolvovať lekárske vyšetrenie. Špecialista zistil, že má výrazne zväčšenú ľavú srdcovú komoru. U vytrvalostných športovcov je to celkom obvyklý jav, ale v tomto prípade mali podozrenie, že môže ísť o poškodenie spôsobené liekmi, ktoré bral pri chemoterapii. Ani to ho neodradilo. Na röntgen pľúc už odmietol ísť a lekárom sa, pokiaľ možno, vyhýbal i na svojej dlhej ceste.

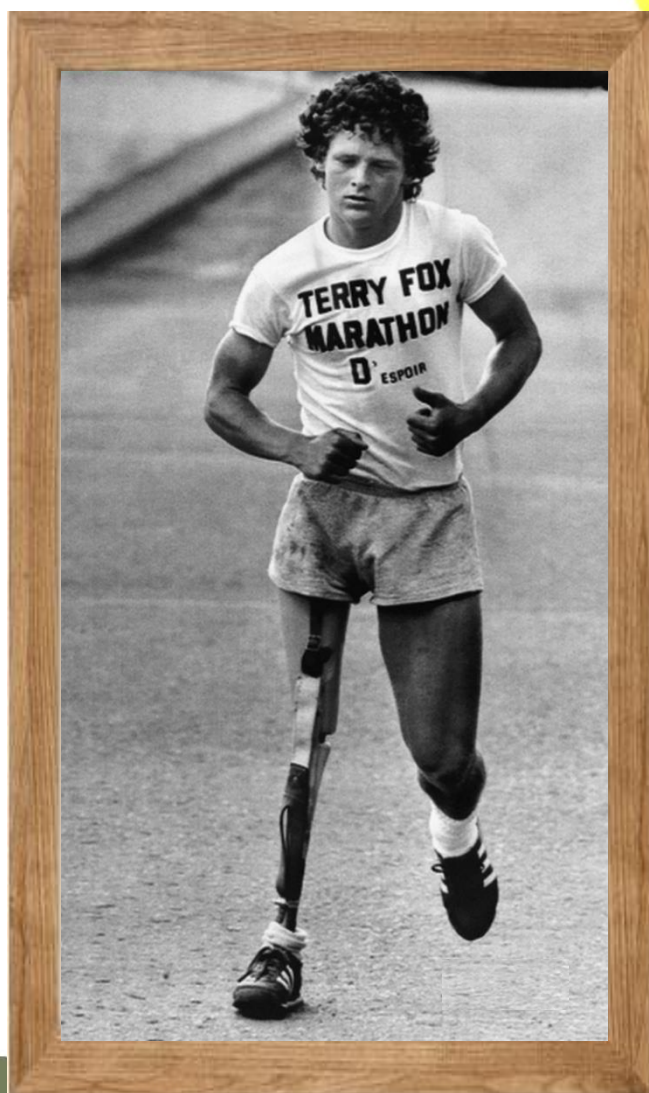
Marathon of Hope odštartoval dňa 12. apríla 1980 poblíž mesta St. John's v provincii Newfoundland. Terry Fox sa rozhodol bežať z východu na západ, hoci v opačnom smere by mohol využiť lepšiu podporu vetra. Chcel, aby jeho cesta končila v Britskej Kolumbii, kde žil. Ponoril topánku pripnutú k protéze do vln Atlantického oceánu a vydal sa na dlhú púť. Spoločnosť mu robil priateľ Doug, potom sa pridali brat Darrell, a cestou mu pomáhali i členovia Cancer Society. Nemal za sebou žiadnu promotérsku firmu ani precízne pripravenú kampaň. Spoliehal sa výlučne na svoje odhodlanie, vytrvalosť a na priazeň ľudí.

Fox od začiatku nastavil prísne pravidlá, za akých bude prijímať finančné dary. Už vtedy bola charita dobrým biznisom a mnohí ju využívali hlavne na to, aby propagovali svoje ego alebo svoje firmy. To odmietal. Rozhodol sa, že všetky peniaze i hmotné dary, ktoré príjme, budú bezpodmienečné. Zavrhol ponuky, aby výmenou za finančný obnos účinkoval v reklamách alebo inak propagoval výrobky potenciálnych záujemcov. Od spoločnosti Ford dostal dodávku, od Adidasu bežecké vybavenie, ďalšie firmy mu darovali poukážky na naftu alebo nákup jedla. A s tým vyrazil. Terry plánoval, že denne ubehne vzdialenosť odpovedajúcu maratónu. Prvú časť dopoludnia, zvyšok po obede a prestávke na odpočinok. Vyrážal zväčša skoro ráno, ešte pred svitaním. Spočiatku mu trvalo, kým si zvykol na náročnú fyzickú záťaž. Býval veľmi unavený, občas bojoval so zlou funkčnosťou protézy a navyše mal problémy s rozostreným videním. Ale to ho netrápilo tak, ako malý záujem o jeho príbeh a celú akciu. Stávalo sa mu, že príbehol do veľkého mesta, kde naňho čakali traja ľudia vrátane starostu. Vo frankofónnej (francúzsky hovoriacej) provincii Quebec [kvibek] zase riešil komunikačnú bariéru a nechápal, prečo ho málokto podporí. „Síce sa tu nehovorí anglicky, ale rakovinou tu ľudia tiež trpia, nie?“ divil sa. Na cestách naňho vodiči zlostne trúbili, niektorí sa ho snažili vytlačiť na krajnicu. Lepšie to bolo v Ontariu. V Ottawe slávnostne otvoril zápas amerického futbalu, už sa o ňom viac písalo, ľudia ho spoznávali, čakali na neho, pozývali ho na obed alebo ho nechali u seba prespať. A peňazí pribúdalo. Stretol sa i s premiérom Pierrom Trudeauom. Ale to pre Terryho skončilo veľkým sklamaním. Trudeau netušil, o koho ide, nepoznal jeho príbeh, hoci sa rád prezentoval ako športový nadšenec, odmietol s Foxom bežať pár sto metrov, čo by akcii veľmi pomohlo. Zostalo sa pri potrasení rukami a niekoľkých frázach. Terry bol celú dobu pod veľkým psychickým tlakom. Bol od prírody introvert a plachý chlapec a zrazu musel rozprávať na verejnosti alebo s ním robili novinári interview.

Naučil sa i túto úlohu. Snažil sa s ľuďmi skôr vtipkovať, ako by ich deprimoval podrobnosťami života s rakovinou. „Vidíte, má to tiež svoje výhody. Cestou sa mi už sedemkrát poškodilo koleno, ale ani raz to nebolelo,“ rozprával raz deťom v škole. Inokedy si zase pochvaľoval, že mu po chemoterapii vyrástli kučeravé vlasy, ktoré nikdy nemal. „Keď som v nemocnici prišiel o vlasy, bola to pre mňa väčšia rana, ako keď som prišiel o nohu,“ dodával s úsmevom na tvári.

Ak bol Terry Fox zo začiatku zarmútený z malého záujmu v niektorých oblastiach, cesta do Toronta sa zmenila na veľký triumf. Na hlavnom námestí na neho čakalo tisíce ľudí. Stretol sa i so svojim hokejovým idolom Darrylom Sittlerom, od bývalého obrancu Bobbyho Orra dostal šek na 25-tisíc dolárov, so svojimi darmi sa hlásilo stále viac veľkých a dôležitých firiem. Terry sa stal celebritou v pravom zmysle slova. Bol na prvých stránkach novín i v televízii. Svoj pôvodný plán – vybrať milión dolárov – zvýšil na 24 miliónov. Tak, aby symbolicky od každého Kanadana získal dolár. Záujem médií bol však dvojsečný. Síce prilákal pozornosť k charitatívnemu behu, ale Terry ťažko niesol, že sa viac hovorí a píše o ňom než o dôvode, prečo behá. Nechcel, aby bol slávny on, ale projekt *Marathon of Hope*. Rovnako nie všetky tvrdenia v novinách boli pozitívne. Poniktorí žurnalisti začali rozoberať jeho súkromie a hádky s bratom, iní spochybňovali zabehnuté kilometre, ďalší ho po úspechu v Torontu vo svojich článkoch nabádali, aby svoju púť už ukončil, že dosiahol svoj cieľ, a uprel pozornosť na problematiku rakoviny, že pohľad na vyčerpaného bežca so zakrvavenou protézou, plížiaceho sa cestami, viac ľudí deprimuje, ako by im dodával nádej. Pri čítaní podobných článkov Terry dokázal „vypeniť“: „Keby som šiel k lekárovi s každou cystou alebo odreninou, som stále niekde na začiatku,“ hneval sa.

Koniec v Thunder Bay

To, že je stále viac unavený, bola pravda. Zmáhali ho nielen pribúdajúce kilometre, ale i povinnosti, ktoré mal po zabehnutí svojej dennej dávky (a niekedy to bolo viac než 42 kilometrov). Namiesto toho, aby odpočíval, chodil rečníť na recepcie, na besedy do škôl, na stretnutia s chorými, poskytoval rozhovory alebo jednoducho len sedel pri telefóne a organizoval program na ďalšie dni. Robil to rád, zároveň ho to všetko veľmi zmáhalo.

Keď na konci augusta bežal v blízkosti Thunder Bay, stále ešte v Ontariu, zhruba v dvoch tretinách plánovanej trasy, pridružil sa ďalší problém. Kašeľ. Suchý, dráždivý, intenzívny kašeľ. Po niekoľkých dňoch sa zdalo, že odznel, no 1. septembra sa vrátil s mimoriadnou silou. Terry začal cítiť i silnú bolesť chrbta, ktorá prechádzala do hrudníka. Musel zastaviť, šiel si ľahnúť do auta, potom to zase skúšal rozbehať. Bolo mu zle a tušil, že je koniec jeho dlhej cesty. A že sa rakovina vrátila. „Včera som zvládol maratón a dnes nie som schopný chodiť,“ sťažoval sa.

Keď odišiel na motel, privolaný lekár si na diagnózu netruľfal. Vyriekli ju až po dôkladnom vyšetrení v nemocnici. Terry Fox mal metastázy na pľúcach. „Rakovina je späť,“ prezradil davom novinárov z lôžka krátko pred tým, ako špeciálnym lietadlom odletel do Vancouveru, kde sa ho v Royal Columbian Hospital ujal na Slovensku narodený lekár Ladislav Antonik.

„Nevzdám sa. Budem bojovať, pokiaľ to pôjde. A potom sa vrátim a svoj Maratón nádeje dobehnem,“ odkazoval Terry Fox svojim podporovateľom. Po prevoze do nemocnice jeho popularita ešte stúpila, a to nie len v Kanade. Za jeho zdravie sa modlil pápež Ján Pavol II., domov mu chodili dopisy z celého sveta – a tiež stále väčšie finančné čiastky.

Za **143 dní na ceste**, kedy ubehol neuveriteľných **5 373 kilometrov**, vybral 1,7 miliónov dolárov. Po televíznom charitatívnom programe, ktorý sledoval z nemocničného lôžka, čiastka prekročila 10 miliónov. A po roku už to bolo, ako si prial, viac ako 24 miliónov. Časť jeho sna sa splnila. Bol poctený i plejádou vyznamenaní: od Rádu Kanady (získal ho v 22 rokoch ako najmladší ocenený v histórii) až po Lou Marsh Trophy, ktorú dostáva najlepší kanadský športovec roka. Túto poctu si obzvlášť vážil: bol nesmierne potešený, že jeho beh, keď v priebehu piatich mesiacov zdolal v priemere 37,5 kilometrov denne, niekto ocenil aj ako jedinečný športový výkon.

Čakanie na zázrak

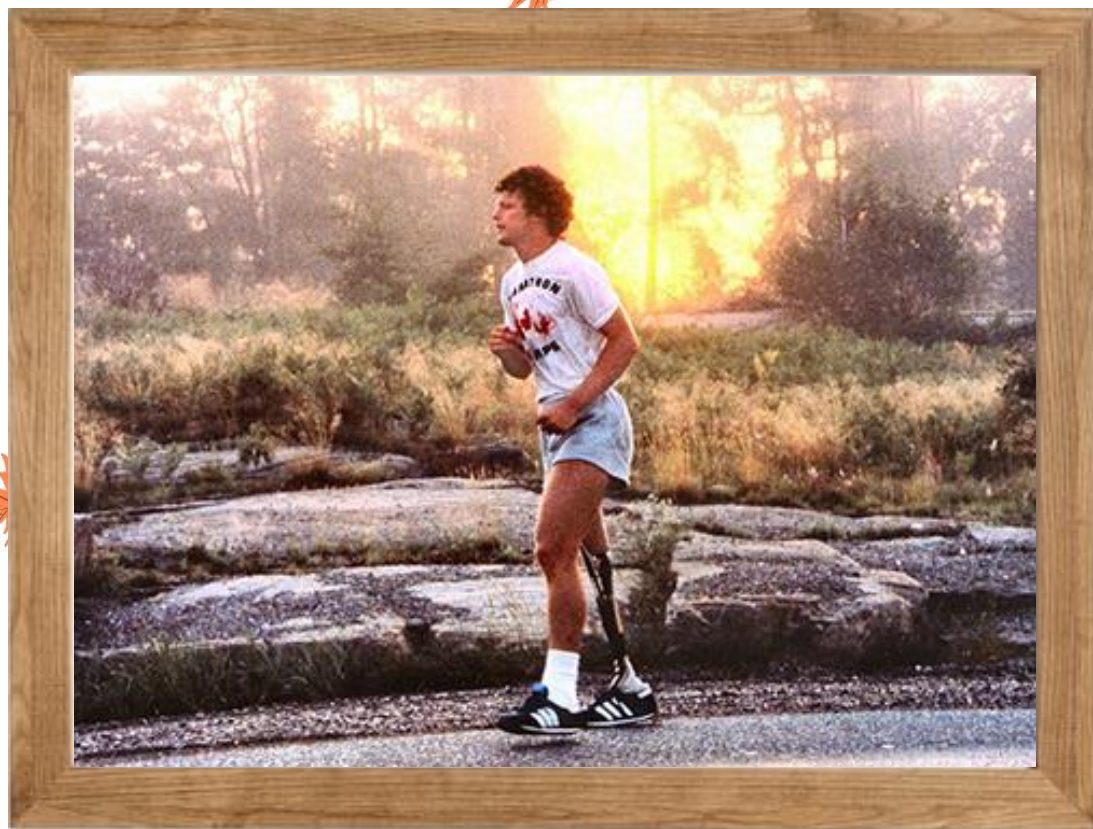
Žiaľ, rakovinu sa lekárskeho tímu zastaviť nepodarilo. Nádor v ľavej časti pľúc bol príliš veľký a príliš blízko srdca, aby sa dal odstrániť operáciou. Na rad prišla znova chemoterapia. Absolvoval ju osemkrát, ale začiatkom roku 1981 musel Ladislav Antonik na tlačovej konferencii priznať, že bola neúspešná, rovnako ako interferonová liečba, a že rakovina sa rozšírila i do brucha a lymfatických uzlín v blízkosti aorty. Zostávalo len čakať na zázrak, ktorý neprišiel.

Na začiatku leta sa Terryho stav prudko zhoršil a bol opäť prevezený do nemocnice, ktorá bola stále v obliehaní reportérov. Rodina musela najať ochranku na stráženie izby, aby príbuzní mohli posledné chvíle stráviť spolu a v relatívnom pokoji.

Terry dostal zápal pľúc a upadol do kómy. Zomrel 28. júna 1981. Skoro ráno, ešte pred svitaním, teda v dobe, keď najradšej behal. Presne o mesiac by slávil 23. narodeniny.

Jeho smrť otriasla celou Kanadou. Muž, ktorého ešte pred rokom a štvrt' nikto nepoznal, si dokázal získať celý svet. A zanechal ľuďom nádej, že i s *najhoršími problémami sa dá bojovať*, ukázal im, že je na každom z nás, ako zmysluplne naložíme so svojim životom.

Jeho pohreb vysielala celoštátna televízia, zádušné omše sa konali po celom svete a na verejných budovách boli stiahnuté vlajky na pol žrde, čo je pocta, ktorú obvykle dostávajú len štátnici.

„*To mám radosť*,“ šepol ešte s úsmevom krátko pred smrťou, keď sa dozvedel, že sa dostane na poštové známky. Okrem členov kráľovskej rodiny a generálneho guvernéra môžu byť ľudia v Kanade takto zvečnení až desať rokov po smrti – i to je dôkaz, ako si ho vážili ešte počas jeho života.

Dnes sú po Terry Foxovi pomenované ulice, parky, štipendiá, športoviská... a tiež nadácie, pri ktorých založení stáli členovia rodiny. Dodnes vyberajú peniaze na výskum rakoviny a usporadúvajú nesúťažné a charitatívne *Behy Terryho Foxa*, ktoré prebiehajú takmer po celom svete.

Niekedy je nadácia kritizovaná, že všetky takto získané prostriedky sú určené len na výskum rakoviny, a nie napríklad na preventívne programy alebo starostlivosť o pacientov. Ale rodina skrátka dbala na to, aby všetko fungovalo presne tak, ako si to prijal Terry. I preto je charita nesúca jeho meno jednou z mála, ktorá vytrvalo odmieta korporáčnych či iných sponzorov a starostlivo dohliada na to, aby jej prevádzka stála čo najmenej peňazí. Dnes majú mladí ľudia postihnutí osteosarkómom 80% šancu, že budú vyliečení. O polovicu väčšiu ako pred štyrmi desiatkami rokov. I vďaka 650 miliónom dolárov vybraných na výskum rakoviny na základe odkazu kanadského mladíka, ktorý si v roku 1980 na brehu Atlantiku povedal, že *človek by sa nemal nikdy vzdávať*, a rozbehol sa na nádejou.

Veľký bojovník menom Stanko Púdela

„Za teba, Stanko, za teba tieto slová moje plačú, trepcujú sa ako motýľ v prudkom kríci. Aké to ticho! V hlave a v srdci hľadá prudká clivota. Uvädol list. List tvojho trinásťročného života. Zostalo všetko tak. Rozčítaná kniha, skryté tajomstvo tvojho počítača, už nám o tom nič nepovieš.

Ťažko hľadám slová útechy. Ťažko hľadám slová, ktoré by vedeli utíšiť nesmierny žiaľ uboleného matkinho a otcovho srdca, ktoré by vedeli potešiť malého brata, užialených starých rodičov, blízkych, kamarátov.

A my stále neveríme. Rozum káže podriaadiť sa, srdce sa vzpiera uznať krutú pravdu, že ten milý, skromný, tichý chlapec odišiel navždy. Smútok prenikol do duše dechtických žiakov a učiteľov. Ten smútok sadol na tvoje rodné Dechtice, Stanko, prenikol do všetkých kútov školy, triedy, usadil sa najmä v srdciach tvojich siedmakov.

Čo sa to len stalo? Aká víchrica zlomila halúzky tvojho života? Pozorovali sme tvoj hrdinský zápas s chorobou, trpezlivé znášanie narastajúcej bolesti, tešili sme sa, keď sa ti uľavilo, bolelo nás, že sme ti nemohli pomôcť, boli sme bezmocní.

Tvoja ruka sa viac nezdvihne, aby si nám povedal novinky o kozmickom programe, ktorý ťa zaujímal, klapky tvojho počítača ostali zaliate slzami smútku, že ťa niet.

Budeš nám chýbať, Stanko! Budeme si ťa oživovať v spomienkach, ako si oživujeme to, čo je pre nás drahé, nezabudnuteľné. Každá strata bolí. A nad všetky bolesti páľčivá je tá, že odišiel chlapec s čistou chlapčenskou dušou, ktorý nás mal rád.

Vážená pani Púdelová,
pán Púdela; vážené smútočné zhromaždenie!

Keby Stanko mohol, určite by vám povedal slová, aby utíšil vašu bolesť a žiaľ. Povedal by:

*Neplačte,
zostávam s vami.*

Som vánok, ktorý sa naháňa po Boričkách.

Som slnko, ktoré zlatí zrelé klasy.

Som tráva s drahokamami rannej rosy pri Blave.

*Keď zobudíte sa v rannom tichu, ja príbehnem k vám
so spevom vtákov na dechtickom nebi.*

Som nebeská hviezda.

Som denná modlitba.

Neplačte, som s vami.

Stanko, do zeme pršia slzy nášho smútku. Hlboko v srdciach si ťa uchováme. Nech ti je dechtická zem ľahká, chlapček náš!“

Slová našej drahej pani učiteľky M. Drietomskej sa niesli dechtickým cintorínom dňa 16. júla roku 2002. Vzadu, v tichom kúte za Kostolom všetkých svätých sa množstvo uslzených tvárí skláňalo nad tmavou, vlhkou jamou voňajúcou zeminou a čakajúcou na vzácny poklad, ktorý do nej bude každú chvíľu uložený. Sivé, bledé a meravé tváre zmáčané žiaľom vyprevádzali pohľadom malú urnu na večný odpočinok. Keď tu na ňu spadla kvapka. Kvapka za kvapkou kvapká. Vietor prihnal celou svojou silou ďalšie mračná, obloha získala plechovú farbu a strhla sa silná búrka. To nebo plakalo spolu s nami. Slová spolu s desiatkami tichých modlitieb boli vysielané do neba, do nadpozemského, tajomného sveta, tam, kam Stankova duša letela na čiernom vtákoví. Drahý Bože, dopraj mu večný pokoj.

Človek za človekom sa pomaly vzdaloval, pomaly tichli tie hlasy a zostal iba šum dažďa dopadajúceho na zem, na kov, na kameň, na zelené listy stromov i stebielka tráv. Brána sa zatvorila. Jedna jediná tvár sa ešte dívala, lebo neverila, že toto je skutočnosť. Precitnem z tohto zlého sna? Predstavovala si, že keď otvorí oči, začuje ten známy detský hlasok, tú usmiatu tváričku a teplo dlane ťahajúcej ju domov. Lebo mamy sú také. Mamy veria a dúfajú...

K tejto chvíli nasiaknutej smútkom však viedla dlhá, trnistá, kľukatá cesta, ktorú meral malý bojovník spolu so svojimi najbližšími.

Stanko Púdela prišiel na svet 30. novembra 1988.

To, že sa narodil predčasne, v siedmom mesiaci tehotenstva, spôsobilo zdravotné komplikácie, ktoré predĺžili jeho pobyt v nemocnici na dva mesiace. Slabo priberal, málo papal, prekonal žltáčku, mal zväčšenú pečeň. Ako predčasne narodený začal neskoro sedieť, rozprávať, chodiť. Chodil na rôzne rehabilitácie, neurológiu, očné, endokrinológiu, kardiológiu, logopédiu. Od narodenia bol nepokojný, výbušný a nervózny. Do škôlky začal chodiť ako štvorročný, no nechcel nič papať a bol neustále plačlivý, tak sa rodičia rozhodli nechať Stanka doma, kde sa mu mama naplno venovala a znova nastúpil v šiestich rokoch. Keďže slabo rozprával a nevedel zreteľne vyslovovať niektoré hlásky, do školy nastúpil neskôr. Školu mal rád a bavila ho, snažil sa pekne čítať a rád počítal, mal radosť z dobre vykonanej práce. Stávalo sa, že keď sa vrátil zo školy domov, býval nepokojný, náladový a agresívny. Po dohode s lekárom začal Stanko chodiť na psychiatriu, aby sa zistil pôvod jeho zvláštneho správania. Pani psychiatrička Stankovi predpisovala sirupy. No bolo to s ním horšie a horšie. Nechcel vstávať do školy, mama ho každý deň obliekala a vozila do školy, po vyučovaní ho už čakala pri dverách školy. Rodičia s ním prestali chodiť psychiatričke a neužíval viac sirupy, ktoré vôbec nepomáhali. Pani Púdelová dostávala zo všetkých strán rady, napríklad, aby nechala Stanka tak, nech sa vyburí. Naďalej chodil do školy, učil sa dobre, snažil sa. Len básničky sa ťažko učil. Učila ho mama neustálym predčítaním a opakovaním slov z básne. Rád hrával počítačové hry, šlo mu to veľmi dobre.

Pani Púdelovej sa podarilo nájsť novú lekárku a nasledovali vyšetrenia ako CT a MRI mozgu. Stanko vtedy navštevoval štvrtú triedu. Výsledok vyšetrenia bol šokujúci. Zistilo sa, že Stanko má tumor. Prebehli ďalšie vyšetrenia v Bratislave, kde sa tumor potvrdil.

Nastali temné dni pre celú rodinu, najmä pre malého chlapca, ktorý za nič nemohol. Ležal na neurológii a bol operovaný. Z miesta, kde mal tumor, mu bola odobratá vzorka. Tumor nebolo možné vyoperovať celý a Stanko bol preložený na oddelenie onkológie. Začal chodiť na ožarovanie a následne mu bola podávaná chemoterapia. Na chemoterapiu rodina chodila ambulantne. Najhoršie bolo, že Stankovej mame nik z lekárov nepovedal, ako synovi po chemoterapii bude, ako bude účinkovať, ani to, ako sa bude cítiť. Na to prišla sama pozorovaním. Mával horúčky, býval veľmi unavený, bývalo mu zle. Do školy chodil málo, v tom období bol v šiestom ročníku.

Agresívne správanie sa naďalej stupňovalo, nik z lekárov sa však matke ani len nezmiene, že toto atypické správanie spôsobuje Stankova choroba. Často musel chodiť na odber krvi, zopárkrát si poležal aj v nemocnici, kde mu bola podávaná transfúzia krvi. Početné vyšetrenia boli častejšie a Stanko s maminou museli dlho čakať, kým sa dostanú na rad. Prednostne ich nik nezavolať. Chemoterapiu Stanko bral jeden a pol roka. Počas nej mu niekedy strnula celá časť tela, nemohol chvíľkami rozprávať, keď mu strnula jedna celá pravá alebo ľavá strana, nemohol sa ani pohnúť.

Posledná chemoterapia bola Stankovi podaná v máji a vtedy nastali komplikácie. Koncom mája dostal vysoké horúčky do 40 °C. Obvodný lekár diagnózu uzatvoril s tým, že dýchanie má čisté a predpísal mu antibiotiká. Nezaberali, a tak sa pani Púdelová znova vybrala k obvodnému lekárovi, ktorý po opakovanom vyšetrení zhodnotil čisté dýchanie a prerezávajúci sa zub. Boli mu predpísané iné antibiotiká.

Doma si s vysokými teplotami mama nevedela rady, aj napriek neustálym zábalom a liekom horúčka nie a nie klesnúť. Nezostávalo iné, než vyraziť na pohotovosť. Tento náročný deň vyvrcholil presunom do Bratislavy na onkologické oddelenie. Testy Stankovej krvi preukázali nízke trombocyty. Až o dva dni šiel na RTG hrudníka. Aj vtedy mal vysokú teplotu. Zistilo sa, že má zápal pľúc. Posledná chemoterapia sa stalo osudnou. Natoľko chlapca oslabila, že bol veľmi náchylný na choroby. Keď horúčky ustúpili, býval podchladený.

O päť dní neskôr sa zápal pľúc zhoršil a chlapec dostal nové antibiotiká. Zápal pľúc sa podarilo prekonať. Stanko bol však v nemocnici nepokojný a agresívny.

Ošetrojúci lekár mu povedal: „Máš iba zápal pľúc a keď budeš takto vyvádzať, pôjdeš ležať aj na psychiatriu!“ Zavolať Stankovi psychiatričku a Stanko dostal opäť nové lieky. Vtedy ich bral už nespočetné množstvo. Neuveriteľnú záťaž musel zažívať jeho detský organizmus.

Zo dňa na deň upadal, no nik si to nevšimol, len jeho mama. V nemocnici nechcel byť, plakával tam a lekári ani sestričky tomu nepomáhali. Raz mame povedal: „Mami, ja tu nechcem byť, ja tu zomriem.“ Po upozornení lekárov a zdravotných sestier bola matka len uchlácholená tvrdením, že to má z tých liekov, aby sa nebála.

Raz ráno Stanko zostal ležať na posteli, nemohol sa už ani postaviť, ani si sadnúť. V ten deň mal ísť domov, zápal pľúc bol vyliečený. Lekári si na veľkej vizite všimli, že sa chlapec nemôže hýbať a poslali ho na MRI vyšetrenie mozgu. Zistilo sa to najhoršie. Stanko mal metastázy v celej hlavičke. Ležal, nevnímal okolie, nekomunikoval, nehýbal sa.

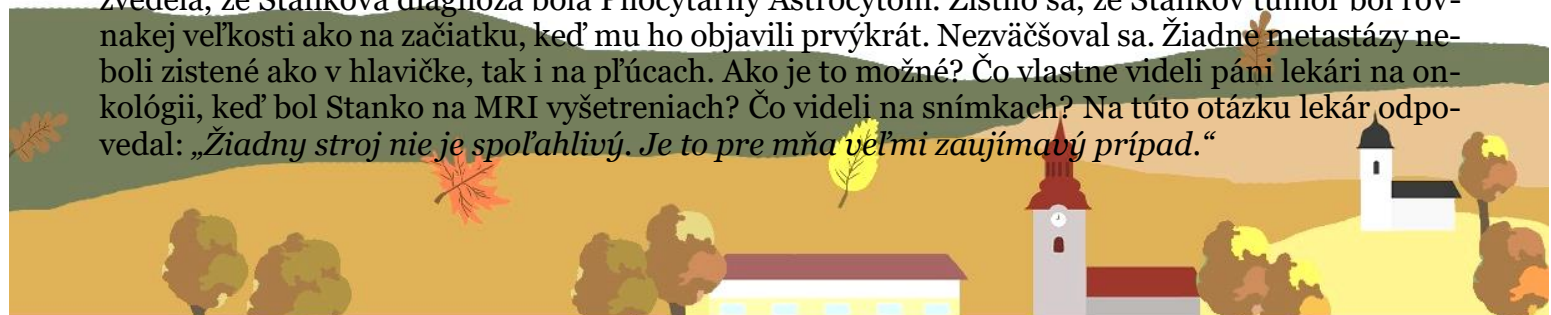
Znova mu bola podaná chemoterapia, po ktorej sa jeho stav zlepšil. Začal opäť komunikovať, bol pri vedomí, no nechodil ani nesedel. To už jún klopil na dvere. Častejšie dostával krv, mal slabý organizmus a naďalej bral veľa liekov. To bola posledná svetlá chvíľka, kedy sa jeho stav rapídne zlepšil. Sami lekári boli prekvapení.

Koniec júna chlapcovi priniesol ďalší zápal pľúc. Naďalej bol agresívny. Postupne sa horšil pľúcny nález, na pľúcach boli zistené nádorové bunky. Pre nepokoj bol Stanko tlmený, zhoršil sa mu klinický stav, až v sobotu 13. júla 2002 o 17. hodine a 40. minúte navždy opustil tento svet

a zanechal v slzách tých, ktorí v neho verili a bojovali s ním do posledných chvíľ.

„Zomieral pokojný, zmierený, s úsmevom na perách... V posledných minútach pred smrťou vravel - Vyžňte toho čierneho vtáka von!“ spomína Stankova mama. Čo Stanko pred smrťou videl, je pre nás záhadou. Azda smrť v podobe čierneho vtáka, azda niečo ľudskému oku neviditeľné.

Hrozné chvíle pre rodinu však pretrvávali naďalej. Stankovo telíčko muselo prejsť pitvou. Mesiac čo mesiac sa ubolená matka snažila zistiť, na akú chorobu jej syn vôbec zomrel. Po štyroch mesiacoch čakania v nevedomosti sa pani Púdelová vybrala osobne za pánom doktorom do Bratislavy a vopred sa neohlásila. Správa ešte stále nebola vypísaná. Pani Púdelová mala plnú hlavu otázok, na ktoré chcela dostať odpoveď. Musela znova prísť o desať dní do Bratislavy, kde sa dozvedela, že Stankova diagnóza bola Pilocytárny Astrocytom. Zistilo sa, že Stankov tumor bol rovnakej veľkosti ako na začiatku, keď mu ho objavili prvýkrát. Nezváčšoval sa. Žiadne metastázy neboli zistené ako v hlavičke, tak i na pľúcach. Ako je to možné? Čo vlastne videli páni lekári na onkológii, keď bol Stanko na MRI vyšetreniach? Čo videli na snímkach? Na túto otázku lekár odpovedal: „Žiadny stroj nie je spoľahlivý. Je to pre mňa veľmi zaujímavý prípad.“

Stankov príbeh je veľmi silný, emotívny, bolestivý... Nevie-
me si ani predstaviť, čo sa dialo v srdci matky strácajúcej syna.
A toľž nie to, čo zmietalo malé chorľavé srdiečko. Tá búrka pocit-
tov miešaných s úzkosťou, bezmocnosťou a bôľom neutícha ani
po rokoch, no zmierňuje ju svetlá spomienka na malého chlapca
s krásnymi čiernymi vlasmi a žiarivými tmavými očami, ktorý
tešil tento svet i ľudí, ktorí ho poznali.

Jeho prístup k životu, snaženie a húževnatosť aj napriek
chorobe nech je nám príkladom.

Rád sa učil a najradšej počítal, veľmi rád hrával počítačové hry,
v ktorých bol dobrý, rád zbieral kartičky hokejistov a futbalistov
a aký bol len šťastný, keď ho krstný zobral na futbal. Vyhral hernú
konzolu Playstation v Maxihre, ktorú sme v tej dobe radi sledo-
vali. Dokonca za ním prišiel do nemocnice aj moderátor Maxihry
Andrej Bičan... Toto je to, na čom záleží. Drobnosti, ktoré nás ro-
bia šťastnými. Tu a teraz žime naplno a užívajme si prítomnosť
milovaných osôb, činnosti, ktoré nás robia šťastnými, obklopuj-
me sa miestami či vecami, ktoré nám robia radosť. Vážme si prí-
tomnosť, vážme si zdravie, robme život našich milovaných krajším,
kým môžeme... Lebo život je
krátkym okamihom, ktorý pretečie ako voda.

Keď sa pozriete na nebo posiate hviezdami, predstavte si, ako sa Stanko na ne pozeral.
Miloval sledovanie nočnej oblohy. Teraz si lieta medzi hviezdami, dotýka sa ich, prihliada, ako sa
pasujeme so svojimi životmi a dáva na nás pozor. Tieto slová sú pre teba, Stanko. Na tvoju pamiat-
ku. V srdciach a mysliach ľudí, ktorí ťa mali radi, žiješ večne. Nikdy na teba nezabudneme.

*Tento článok vznikol s láskavým dovolením pani Iruony Pidelovej,
ktorá nám ochotne poskytla rozhovor.*

Paulinka Arendášová

Bábika

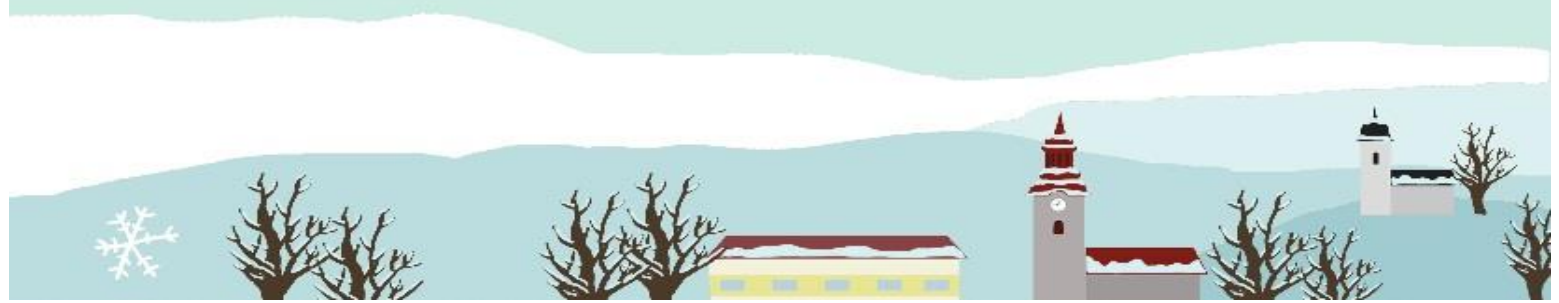
Stalo sa to roku 1823 v malej odľahlej dedinke pod lesom. V marci tohto roku zomrel starček, ktorý bol predavačom v hračkárstve. Prv než umrel, vyhotovil svoju poslednú bábiku. Bola taká, ako iné, ale mala výnimočnú vlastnosť, ktorú iné bábiky nemali. Každý večer, keď odbila presne polnoc, ožila a začala si žiť svojím životom až do východu slnka druhého dňa. Keď vyšlo slnko, premenila sa na celkom obyčajnú bábiku, akou bola pred polnocou. Od východu slnka až do polnoci sedela bábika na poličke, odkiaľ pozerala do okna na deti z ulice. Už dlhší čas pozorovala deti, ako kráčajú po chodníku do školy. Poobede videla, že bežia so smiechom a naháňajú sa. Tu bábika tiež chcela vyskúšať ich život, a preto sa rozhodla, že skúsi ujsť. Napadlo jej, že prv než ujde, musí vedieť kam, ku komu. Odvtedy, čo si položila túto otázku, sledovala deti ešte pozornejšie.

Čas rýchlo plynul. Uplynuli dni, týždne, mesiace... Rok ubehol ako voda, no bábika ešte stále nevedela, ku komu ísť. Cez letné prázdniny ich mohla sledovať stále, na rozdiel od školského roku, kedy boli neustále v škole alebo doma. Cez prázdniny boli predovšetkým vonku. Naháňali sa, hrali schovávačku, aj slepú babu. Robili všetko čo iné deti cez prázdniny. Keď prázdniny prešli, deti sa vrátili späť do svojich školských lavíc. Jedného krásneho septembrového dňa, keď sa kraj topil v slnečných lúčoch a všade poletovalo nepatrné babie leto, uvidela bábika dievčatko, ktoré sa vracalo zo školy. Veľmi sa jej zapáčilo a rozhodla sa, že pôjde k nemu. Dievčatko sa volalo Klárka, ako sa neskôr bábika dozvedela. Pretože bolo teplo, mala na sebe oblečené biele tričko s krátkym rukávom, červenú sukničku a biele topánočky. Na chrbte mala bielo-ružovú školskú tašku. Mala dva zapletené vrkôčiky, ktoré jej zanikali pri páse, dve biele sponky a biele mašle, s ktorými mala uviazané svetlohnedé vlásy vo vrkôčikoch. V ruke držala kyticu jesenných kvetov, tiež uviazané mašľou. Až po troch dňoch sa bábika dozvedela, kde Klárka býva. Odvtedy, ako to zistila, uplynul týždeň. Potom druhý. O sedem dní bude spln mesiaca. Rozhodla sa, že v deň, keď sa bude kraj striebriť mesačným svitom, podnikne svoju prvú výpravu ku Klárke. Bábika sa nevedela dočkať, ale to ešte nevedela, aké horúce chvíle bude prežívať v tom strašidelnom svite mesiaca. Dni sa míňali pomaly a do večera, keď bude mesiac guľatý, boli ešte tri dni. Keď konečne odbila polnoc dlhoočakávaného večera, bábika sa opatrne priblížila k dverám hračkárstva. Keď tu zrazu – čo to vidí? Niečo sa za ňou pohlo. Čo je to? Nik nevie. Bábika akoby skamenela. Chce ujsť, ale nemôže sa ani pohnúť. Akoby bola prikovaná k zemi. Až o pár minút sa zmohla aspoň vystrieť, pretože doteraz bola zhrbená. Narovnáva sa a snaží sa otvoriť dvere. Celá sa trasie. Od hlavy až po päty. Je z toho celá zmätená. Ešte nikdy nezažila, čo je to strach. Až v tejto samote ho začína prvý raz pociťovať. Prekĺzne sa opatrne cez dvere a vchádza na ľudoprázdnu ulicu. Teraz už len nájsť ten dom a misia sa môže začať. Pomaly sa prikráda od domu k domu. Ešte dva domy, jeden... Už je tu. Stojí pred domom, kde býva Klárka. Začne obchádzať dom, aby si našla cestu dnu. Tu sa jej zdá, akoby ju čosi prenasledovalo. A tu to aj začuje. Predsa sa jej to len nezdá. Niečo za ňou kráča. Pozrie hore a zbadá otvorené okno, vedľa ktorého je rúra, cez ktorú tečie voda, keď prší. Je zreteľne všetko vidieť, lebo mesiac silno žiari. Vyskočí na rúru a už sa aj štvorá hore k oknu. Keď je celkom vedľa nej, preskočí na parapet. Pozrie dnu a dobre, že nespadne. Nakukne dnu ešte raz a zbystrí zrak. Naozaj. Nemýli sa. Vidí posteľ a v nej dva žiariace body. Sú to oči, z ktorých sa dalo vyčítať prekvapenie, strach a zlosť. Bábika neverí vlastným očiam, a predsa je to pravda. Tu sa zrazu pohli. Postava ležiaca na posteli si sadla a pozrela k oknu. Postavila sa a približovala malými krôčikmi k oknu, na ktorom bábika stála. Až keď bola päť krokov od okna, bábika sa spamätala, skočila na rúru a rýchlo sa spustila. Keď bola už na mäkkej tráve, začala sa rúra chvieť a bábika vytušila, že postava z izby ju prenasleduje. Pustila sa v šialený beh. Čím rýchlejšie bežala, tým rýchlejšie sa postava približovala.

Tu bábike zišla na um spásonosná myšlienka. Bežala najrýchlejšie ako vládala na križovatku. Zabočila vpravo, kde bolo hračkárstvo, a vbehla doň. Vyliezla na poličku a nehybne stála dovtedy, kým jej prenasledovateľ nezmizol za rohom domu. Až potom si pokojne vydýchla a ľahla si spať. Na druhý deň, keď o tom premýšľala, zistila, že dom, v ktorom býva Klárka, bol až ten vedľa. A postava, ktorá ju naháňala, bežala za ňou preto, lebo si myslela, že je zlodej. Inak si to nevedela vysvetliť. Rozhodla sa, že na druhý deň pôjde za Klárkou znova, ale keď nastal ten večer, vzdala to, lebo sa ešte nespamätala z minulého dobrodružstva. Aj keď si zaumienila, že nikdy neopustí hračkárstvo, musela. O týždeň nato si ju kúpila Klárka, u ktorej sa jej veľmi páčilo a zažila u nej ďalšie dobrodružstvá so susedmi. Klárka ju mala veľmi rada a bábika Klárku tiež.

Keď Klárka vyrástla, už nemala na bábiku čas. Bábika bola z toho veľmi smutná a rozhodla sa, že sa vráti späť do hračkárstva. Dnes je znovu spln, ako vtedy, keď sa vybrala prvý raz ku Klárke. Prechádza ľudoprázdnyimi ulicami. Je jej veľmi ťažko na srdci. Už kráča dlho a únava ju spomaľuje. Zastáva. Zahľadí sa na mesiac, akoby v ňom hľadala útechu. Keď nalapala vzduchu, chcela pokračovať, keď tu sa jej nedá pohnúť. Po chvíli jej začína svitať, že je zima, všade ľad a ona primrzla. Všetmožne sa pokúša vyslobodiť, ale je to nad jej sily. A tak čakala, dúfajúc, že ju niekto vyslobodí. Keď Klárka prišla na druhý deň poobede domov, ako vždy si sadla ku stolu a dlho, dlho si robila úlohy. Ešte nebola ani v polovici prvej úlohy, keď zrazu prestala písať, lebo mala túžbu pozrieť sa na posteľ. Zvyčajne to nerobila, písala úlohy dovtedy, kým nemala všetko hotové. Teraz však predsa len prestala písať. Začala sa pomaličky otáčať. Vrhla pohľad na miesto, kde bábika vždy sedela. Pozrela a strašne sa preľakla. Miesto, kde vždy bábika sedela, bolo prázdne. Pozrela cez okno. Vonku bol sneh a ona zreteľne videla malé stopy. Zbehla dolu po schodoch, lebo bola na poschodí, obliekla sa a bežala na miesto, kde boli stopy, ktoré videla cez okno. Keď si ich lepšie prezrela, zistila, že sú to stopy jej malej bábiky. Doteraz jej bola bábika ľahostajná, ale teraz jej bolo za ňou smutno. Pustila sa po stopách, až prišla na miesto, kde stopy končili. Na tom mieste bola väčšia kôпка snehu. Začala hrabať a tu zrazu vyhrabala kus ľadu. Bola to malá, zmrznutá bábika. Podľa šiat zistila, že je to jej bábika. Od smútku ani nebola schopná vstať. Bôľ jej zviazal srdce. Vzala kus ľadu a vrátila sa domov so sklonenou hlavou. Privinula si bábiku na hrud' a kráčala zasneženými ulicami. Teplo jej srdca zohrievalo ľad. Ten sa začal roztápať. Keď prišli domov, Klárka vzala už len spolovice zmrznutú a skrehnutú bábiku do svojej izby. Zrútila sa od smútku na posteľ a silno zvierala bábiku v náručí. Ľad sa roztopil, bábika precitla. Keď pocítila teplo Klárkinho srdca, aj jej poskočilo od radosti. Blažene sa na ňu usmiala. Klárka si úsmev všimla až po chvíli. Od radosti bola celá bez seba. Tiež jej opätovala úsmev. Pritisla bábiku ešte silnejšie k sebe a dlho ju objímala. Bábika už ani nepomyslela na odchod. Bola šťastná, že ju má Klárka rada ako predtým.

Klárka rástla a bábika sa ani nenazdala a už sa s ňou hrali Klárkine deti. Mala tri dievčatá a troch chlapcov, ktorí ju mali rovnako radi ako Klárka. Čím menej sa s bábikou hrala Klárka, tým viac sa s ňou hrali jej deti. Klárka zostarla a napokon zomrela... Bábika sa dedila z generácie na generáciu. Dávajte si pozor! Tá bábika žije dodnes. Nezláknite sa, keď vás príde pozrieť. Možno ju máte doma a ani o tom neviete. Skúste pozrieť o polnoci, či nejaká z vašich bábik nechýba alebo nebehá okolo vašej posteľe, alebo na vás náhodou nepozera. Nezláknite sa jej!

Zaháňanie strachu

Tradičné slovenské Vianoce už pomaly zanikajú. Pritom sú bohaté i plné múdrosti a z vianočných zvykov našich predkov sa môžeme veľa naučiť aj dnes. Napríklad vedieť si odpúšťať či viac si vážiť svoju rodinu.

Vianoce na Slovensku mali spočiatku pohanský pôvod. Ešte v predkresťanskom období starí Slovania slávili zimný slnovrat. Bol to princíp solárneho kultu, čiže slnka. To znamenalo teplo, život či radosť. Zvyčajne sa to slnko personifikovalo do podoby malého dieťaťa, čiže, akoby sa rodilo nové slnko. Bolo to obdobie, ktoré trvalo mesiac a pol. Počas neho sa prinášala obeta slnku. Pálili sa nové vatry. Oheň personifikoval život. Prinášali sa obetné dary v podobe medových koláčikov a medoviny. Neboli to teda nejaké krvavé rituály, ale skôr pozitívne obetné dary. Tým chceli vtedajší ľudia docieľiť skorý príchod jari a zároveň vzdávali vďaka svojim božstvám za všetko, čo dobré ľudia prežili počas starého roku. Pred starými Slovanmi žili na našom území Kelti, ktorí boli rovnako vyznávači slnka a mali svoje vlastné božstvá. Ich kultúra a spoločnosť bola veľmi vyspelá. Robili plodonosné rituály, ktoré mali privolať čím skôr slnko a teplo.

Zima so sebou prinášala strach, hlad a choroby. Mnoho ľudí zahynulo práve počas nej, pretože nemali čo jesť. Hlad spôsoboval najväčší úbytok ľudí. Dni sú počas zimy kratšie a noci, naopak, dlhšie. Ľudia pociťovali strach, no zároveň prirodzený rešpekt. Verili, že tma so sebou prináša niečo nepoznané, určitých démonov. Tmu sa snažili vyhnúť slnkom, teplom a ohňom. To, čo mohli robiť v zime, bolo nietiť čo najviac ohňov. Oheň predstavoval teplo, uvarené jedlo a svetlo.

Po prijatí kresťanstva, približne medzi 8. a 10. storočím, sa Vianoce zmenili z pohanských sviatkov na kresťanské. Trvalo takmer 200 rokov, kým sa kresťanstvo naplno udomácnilo v rámci nášho stredoeurópskeho priestoru, a teda aj nášho územia. Vianoce sa slávia 25. decembra od Nicejského koncilu. Predtým ich slávenie nebolo vo svete zjednotené. Ľudia boli naučení na sviatok zimného slnovratu. Cirkev ho postupom času ponechala, len ho nahradila kresťanským obsahom. Presný dátum narodenia Ježiša Krista totiž nebol a nie je ani dnes jasný. Cirkev sa snažila pohanské rituály obmedziť, najmä tie viažuce sa k mágií. Napriek tomu pretrvali, lebo ľudová viera bola iná ako tá oficiálna. Pre ľudí katolíckeho vierovyznania nebol problém dodržiavať aj to, čo im kázala cirkev, ale dodržiavať aj zvyky, ktoré považovali za potrebné. To bola rovina takzvaného žitého náboženstva. V ňom sa miešali prvky predkresťanské s kresťanskými. Napríklad, keď sa robila Kánonická vizitácia v 12. storočí, prebiehala návšteva jednotlivých farností a z každej návštevy sa robil zápis. V jednom bolo napísané, že na území dnešnej hornej Oravy bol postavený katolícky kostol, do ktorého ľudia chodievali v nedeľu. Nehovorili však, že idú do kostola, ale do Perúnovho domu. *Perún* bol najvyšší boh u starých Slovanov v predkresťanskom období a oni si ho stotožnili s kresťanským Bohom.

Na čas pred Vianocami sa môžeme pozerať z dvoch uhlov, ktoré sa nevylučovali. Z cirkevného hľadiska išlo o obdobie adventu, pre ľudí to znamenalo obdobie duchovnej prípravy. Roľníci sa v zimných mesiacoch zdržiavali v interiéroch svojich domov. Opravovali svoje náradia i príbytky. Steny bielili vápnom a na podlahy, vo väčšine prípadov to bola len udupaná zem, dávali slamu, aby sa neprášilo.

Z duchovného hľadiska dbali na to, aby sa každý s každým zmieril. To pre ľudí bola veľmi ťažká úloha. Platilo totiž, že k štedrovečernému stolu si nemôžu sadnúť pohnevaní ľudia.

Stridžie dni

Obdobie konca jesene a začiatku zimy, keď sa noci predlžujú na úkor dňa, vyvolávalo v ľuďoch predstavy o tom, že zlo prevažuje nad dobrom, škodliví démoni nad životodarným slnkom. To vyvolávalo pocit strachu, proti ktorému sa prostí ľudia bránili. Prezliekali sa do masiek, používali rôzne magické znaky, rastliny a ďalšie predmety. Zimný slnovrat sa očakával ako počiatok novej etapy roka, preto mu predchádzali rôzne rituálne úkony, čo mali tento prechodový čas uľahčiť. Dni pred Vianocami boli bohaté na ľudové zvyky, ktoré sa viažu k určitým dňom, ktoré ľudia pokladali za významné a volali ich *stridžie dni*.

Mládež sa potrebovala stretávať a využívali na to určité dni na Katarínu, Ondreja, Barboru či Luciu. Boli to magické dni, počas ktorých sa robili magické aktivity. Napríklad ľúbostná mágia, ktorú preferovali najmä slobodné dievčatá. Ale netreba to brať, že tomu aj bezhlavo verili. Malo to skôr spoločenskú funkciu, tieto dni boli pre mladých príležitosťou, aby sa mohli stretnúť a zabaviť sa. Spôsob komunikácie bol medzi nimi úplne iný, ako je tomu teraz. Bol to teda čas nadväzovania nových vzťahov. Bolo dôležité, aby si mládenci vyhľadli nejaké dievčatá, alebo, aby sa už existujúci vzťah upevňoval a vyústil do manželstva.

Deň svätej Kataríny - 25. november

V tento deň ľudia zvykli jesť cesnak a robili ním aj kríže na dverách, aby sa chránili proti strigám. Kto mal rád hudbu a tance, nezabudol túto príležitosť využiť, pretože od nasledujúceho rána sa začínal advent a bol predpísaný pôst až do Štedrého večera. Vtedy boli zakázané nielen zábavy, ale i svadby.

Ondrej - 30. november

Odvtedy sa začali vykonávať zvykoslovné obrady, ktoré trvali aj počas Vianoc až do Nového roku. Niekde chodili na Ondreja pastieri so zväzkom prútov, z ktorých si každá gazdiná vybrala jeden a pošibala ním pastiera po nohách, aby bol pri pasení rezký. Inde zase chodili v tento deň pastieri kráv a ošípaných na koledu. Do veľkej plátennej tašky dostávali chlieb, obilie, strukoviny.

Na Ondreja platil zákaz priasť, pretože ovce by mohli dostať motolicu alebo by sa medzi ne „zamotal“ vlk. Z domu, v ktorom mali dajakého Ondreja, nechceli v tento deň nič požičať, aby ich nestihla strata na majetku.

Na Ondreja sa aj veštili svadby. Vychádzalo sa z ľudovej viery, že každý človek má osudom určeného partnera a pomocou magických úkonov možno zistiť o sobášii niečo bližšie. V jeho predvečer sa dievčatá zišli, aby čarovali. K bežným čarom patrilo varenie halušiek s lístočkami, na ktorých boli napísané rôzne chlapčenské mená. Prvú halušku, ktorá vyplávala na hladinu, dievča šikovne z hrnca vybralo a na lístočku si prečítalo meno budúceho muža.

Iným vešteckým úkonom bolo liatie olova. Roztápalo sa v lyžici nad ohňom a lialo sa cez ucho kľúča do misky s vodou. Podľa tvaru stuhnutého olova alebo tieňa, ktorý sa od neho odrážal na miske, sa hádalo povolanie budúceho muža. Ak pripomínalo pušku, malo sa dievča vydať za poľovníka, ak batoh, tak za handrára a podobne.

**Ondreju, Ondreju,
olovo tebe leju,
aby si mi dal znať,
koho budem muža mať.**

Niekde chodili dievčatá rovno pod obloky mládencov na ženie, rozsypali tam konopné semenka. Museli niekolo dní vyčkať a len tá, čo jej semeno vykličilo, mala nádej, že bude do roka nevestou. Na strednom Slovensku chodili dievčatá na Ondreja triasť ploty. Večer pred Ondrejom išli k domu, kde mali mládenca rovnakého mena, triasli plotom a odriekali:

**Trasiem, trasiem les,
kde šteká pes, tam je môj odsúdenec dnes.**

Potom dievča počúvalo, z ktorej strany zabrechal pes. V tie smery sa malo vydať. Ako vidno, spôsoby veštenia budúceho muža boli rôzne. Úspech mala zaručiť aj celodenná hladovka.

Barbora - 4. december

Sviatok Barbory patril taktiež k stridžím dňom. Pre chlapcov to bývala ďalšia príležitosť zrobiť si. Chodievali po domoch o oceľou – to znamená s kúskom železa alebo kameňa, ktorý symbolizoval pevné zdravie. V niektorých dedinách chodili po domoch, kde boli dievčatá zidené na priadky, Barborky. Boli to dievčatá alebo ženy oblečené do bielych šiat so šatkou cez krídlo. Niekde mali zasa varechy, ktorými bili mládencov, ak ich pristihli na priadkach. Niekde sa na Barboru dávali do vody halúzky ovocných stromov a ak do Štedrého dňa vykvitli, veštili z toho ľudia budúcu úrodu, zdravie, ale najčastejšie dievčence vydaj. Veľkej úcte sa tešila Barbora medzi baníkmi. Tí ju považovali za svoju patrónku.

Kresťanská zima

svätý Mikuláš - 6. december

Zaujímavý vývin mali mikulášske zvyky. Cirkev v 9. storočí určila na 6. decembra sviatok svätého **Mikuláša**. Išlo o reálnu postavu biskupa, ktorý pôsobil v 4. storočí v Malej Ázii, kde si získal svojou nevšednou obetavosťou a zmyslom pre spravodlivosť veľkú obľubu. V ďalších storočiach sa jeho postava stala námetom mnohých legiend. Na jeho oslavu chodili po mestách preoblečení študenti a jeden z nich predstavoval Mikuláša ako biskupa. Časom sa okázalé sprievody zredukovali na trojčlenné skupinky: *Mikuláš, čert a anjel*. Aj dnes navštevujú známe domy a odovzdávajú deťom sladkosti, ktoré im pripravili rodičia.

V našom ľudovom prostredí sa masky postáv prispôbobi domácej tradícii. Čert chodí vo vyvrátenom kožuchu, anjel sa ponáša na postavu tradičnej Barbory a Mikuláš chodí v dlhom pastierskom kožuchu s mitrou na hlave a s biskupskou barlou. Mikulášske zvyky však boli rozšírenejšie v mestách ako na dedinách, kde sa dlhšie zachoval tradičný predvianočný kalendár.

Lucia - 13. december

Za najvýznamnejší stridží deň sa pokladá **Lucia** – 13. december. V ľudovej viere sa tradovalo, že Lucia bola najväčšia zo všetkých bosoriek. V predvečer jej sviatku sa preto dospelí i deti chránili pred pôsobením zlých duchov. Ľudia jedli cesnak a robili si ním krížik aj na čelo, na sluchy, bradu a zápästie. Na večeru sa jedol chlieb s cesnakom.

Cesnakom sa robili aj kríže na dverách domov a stajní. Aj kozám, ovciam a kravám sa podal cesnak, aby im strigy, ktoré sa mohli na Luciu dostať do stajní, nezobrali mlieko. Dobytok sa na zvýšenie účinku aj okiadal dymom z posvätených bylín a pre istotu sa do dverí stajne dal aj snop slamy. Verilo sa, že ak by sa chcela striga dostať dnu, musela by do rána spočítať všetky slamky.

V predvečer Lucie dedinskí pastieri s veľkými trúbami obchádzali dedinu a pred každým domom silným trúbením zaháňali strigy. Na strednom Slovensku sa k nim pridali aj mládenci. Práskali bičmi, písali na píšťalkách, trúbili na rohoch i trúbach, cengali zvoncami. Robili čo najväčší hluk, aby bosorky odohnali. Po západe slnka 12. decembra nesmela cudzia žena vyniesť z domu mlieko. Verilo sa, že v tento deň môže mlieko pýtať iba striga. Bežná bola aj predstava, že to

mu, komu sa podarí bosorku odhaliť, táto už nemôže poškodiť. Najpopulárnejším prostriedkom bol na to tzv. *Luciový stolček*. S jeho výrobou sa začalo na Luciu a každý deň do Vianoc bolo treba na ňom niečo urobiť. Stolček musel byť len z dreva, bez jediného klinca. Ak ten, kto stolček urobil, na ňom sedel na Štedrý večer v kostole pri bohoslužbách, videl všetky strigy za oltárom alebo obrátené k oltáru chrbtom. Aby ho strigy nechytali, musel utekať so stolčekom chytro domov a za sebou sypať mak, ktorý museli strigy najskôr vyzbierať. Rovnakú funkciu mali vraj aj iné predmety zhotovené od Lucie do Vianoc. Kto prišiel na polnočnú s bičom pleteným od Lucie, videl strigy rovnako, akoby sedel na stolčeku.

Na západnom Slovensku chodievali v predvečer sviatku po domoch Lucie, oblečené podobne ako Barborky do bieleho. Mali zamúčenú tvár, niekedy zuby zo zemiakov. Jedna postava nosila vedro s vápnom a štetku, druhá husie krídlo na zametanie pavučín. Obvykle mlčali, aby ich podľa hlasu nespoznali, a symbolicky „očistili“ domácnosť. V okolí Nitry chodili v tento deň ženy oblečené do bieleho za bohyne. Strašili ľudí tým, že cez okná hádzali do izieb mačky a do oblokov dávali prázdne tekvice s vyrezávanými očami a ústami. Vo vnútri zapálili sviečku, a tak tekvica vyzerala ako umrlčia lebka.

Na Luciu sa zvykli dávať do vody halúzky ovocných stromov a vysievalo sa tzv. *Luciino žitko* – na tanier sa dalo zrno obilia a zalialo sa vodou. Podľa počtu kvetov na halúzke a hustoty vzídeného zeleného obilia sa veštila úroda v lete.

Po Lucii nasledoval týždeň chudobný na zvyky, no začalo sa pripravovať všetko na nadchádzajúce sviatky. Učitelia – *rechtori* – piekli oblátky, ktoré boli tradičnou súčasťou štedrej večere najmä na západnom a strednom Slovensku. Oblátka v ľudovej obradnosti mala funkciu posvätného chleba. Učitelia najskôr poslali po domoch deti, aby vyžiadali obilie. Niekde chodievali už na Katarínu a spievali:

***Na deň svätej Kataríny prespevujú žiaci pilní,
hej, gazdinky statočné, idú sviatky vianočné.
Dajte žitka na oblátky, už idú vianočné sviatky.***

Zároveň dostali aj strukoviny, údeniny a vajička, čo bol plat pre učiteľa. Oblátky sa začali piecť hneď po Lucii a 2-3 dni pred sviatkami ich žiaci roznášali po domoch v košíkoch. Keď deti odovzdali oblátky, domáci im naplnili košík potravinami a pridali peniaze pre učiteľa i pre šikovných pomocníkov. Oblátky sa piekli vodové, cukrové a pre domáce zvieratá špeciálne, so zapečenými rozdrvenými šípkami alebo petržlenom.

Sviatok svätého Tomáša - 1. december

Tento deň je najkratším dňom v roku. Na väčšine nášho územia bol tento deň známy ako sviatok lesov. Často vtedy bývala aj zabíjačka, pretože sa verilo, že mäso zo zvieratá zabitého práve na Tomáša dlho vydrží. Aj maslo zmútené na Tomáša sa odkladalo na liečenie. Kto chcel byť zdravý, mal tento deň privítať v čisto vybielenej izbe. V mnohých dedinách chodili aj koledníci – polazníci. Polazník musel mať isté vlastnosti, aby domácnosti skutočne prosper. Vhodný bol muž v plnej sile alebo chlapec, ktorý ešte rástol. Koledník musel prísť do domu zo správnej strany, to znamená vždy odspodu, aby gazdovanie šlo nahor, nie opačne. Po izbe sa lazilo aj pomocou zvierat, ovečiek, priviedli aj koňa, ak sa zmestil. Kvalita polazníka vyšla najavo až podľa toho, ako sa vydaril nasledujúci rok.

Vianočné sviatky našich predkov

Naši predkovia, napriek tomu, že neabsolvovali dve alebo tri vysoké školy, boli veľmi múdri. Boli zžití s prírodou. Dokázali si viac pomáhať a boli jeden na druhého viac odkázaní. Ctíli si svojich mŕtvych blízkych. Pred sviatkami chodievali na cintoríny a prinášali drobné obete svojim

mŕtvym predkom. Mladší mali v úcte starších. V jednom dome žilo niekoľko generácií a boli súdržní, vedeli si pomáhať.

Najbohatšie sú zvyky od Vianoc do Nového roka. Kumulujú sa v nich dávne oslavy zimného slnovratu i náboženské sviatky narodenia Ježiša Krista. Najdôležitejším bol **Štedrý večer – Kračun, Dohviezdny večer, Svjatý večer, Vilija, Prosný dzeň**. Vtedy sa vykonávali rôzne úkony, ktorými gazdiná a gazda chceli zabezpečiť prosperitu, zdravie a šťastie svojej rodiny do budúceho roka. Mnohé magické úkony, ktoré robili počas Štedrého večera, slúžili na to, aby jednotliví členovia pochopili, že rodina je tá, na ktorú sa dá spoľahnúť, a ktorá ich nikdy nesklame. Sú to nepísané, ale na Slovensku tradované pravidlá. V tom tkvie ich múdrosť.

Velká ranná příprava

S prípravou večere sa začínalo veľmi skoro ráno, naši predkovia, najmä ženy, vstávali už o druhej hodine v noci. Vianočné pečivo a koláče museli byť hotové do východu slnka, aby bolo čím obdarovať koledníkov, ktorí začali chodiť z domu do domu už zavčas rána s vinšmi:

***Vinšujem ja vám na tieto sviatky
ponajprv šťastie, zdravie,
hojné božské požehnanie,
na poli úrody, v stodolách plienoty,
v komore hojnosť, v pitvore svornosť,
v izbe lásku a úprimnosť
a na dieťkach radosť,
aby ste boli veselí ako v nebi anjeli
a trváci ako tento stolíček.***

Po posledných slovách si vinšovník podskočil a gazdiná ho pošibala prúťikom po nohách. Úlohou mužov bolo nanosiť vodu na celé sviatky a narúbať a uložiť drevo. Platilo pravidlo, že počas sviatočných dní sa nemalo nič fyzicky ťažké robiť. Keď sa rozbrieždilo, muselo byť navarené, aby sa ešte pozametalo a urobili sa posledné úpravy.

Počas pečenia musela gazdiná stihnúť urobiť rôzne úkony. Ak jej záležalo na tom, aby sliepky dobre niesli, očistila si ruky od cesta na dvore, aby ho sliepky pozobali, alebo vyšla s cestom na rukách do záhrady a natrela ním ovocné stromy, aby dobre rodili.

Do štedrovečerných chlebov či koláčov sa zapekali aj rôzne ochranné rastliny, napríklad cesnak, petržlen, liečivé byliny, chren, kvety liesky, čím sa mala zvýšiť ich účinnosť na zabezpečenie zdravia. Tieto ochranné rastliny dával gazda s chlebom alebo zapečené v pečive aj domácim zvieratám, aby boli tučné a netrpeli hladom. Niekde im dávali aj jablko, med, oblátku, opekanec alebo kus koláča, aby dobytok pocítil slávnostnú chvíľu. Aj strážny pes, kohút a gunár dostali cesnak, aby mali silu a odvahu.

Nezabúdalo sa ani na ľudí biednych. Piekli sa menšie chlebíky pre žobrákov či do starobinca. Niekde sa piekli aj chleby pre dušičky, ktoré zostávali na stole až do Nového roka.

Na Vianoce, podobne ako vo sviatkoch z obdobia letného slnovratu, sa objavujú v tradičných zvykoch aj dozvuky na obety *vode, ohňu i vetru*. Obyčajne sa z každého upečeného pečiva hádzali omrvinky do ohňa a do studne sa v tento deň hádzala soľ, orech, chlieb, cesnak, jablko.

Na Štedrý deň sa do izby dávala pod stôl alebo do kúta otiepka slamy. Malo to symbolizovať narodenie Ježiša Krista v maštali.

Štedrovečerný stôl

Mimoriadna starostlivosť sa venovala úprave vianočného stola. Jedáľenský stôl musel byť na Štedrý večer vyumývaný. Potom naň ukladali biely obrus, ktorý musel mať červenú vzorku a vyšívaný bol červenou niťou. Červená mala ochranný a očistný charakter, bola symbolom ohňa. Na stole nesmela chýbať sviečka a biblia. Pod stôl sa zvykli dávať železné predmety, napríklad sekera, motyka, rýľ a iné, ktoré mali zabezpečiť dobré výsledky práce roľníkov a zdravie všetkých, ktorí sedeli pri stole. Nohy stola sa zväzovali železnou reťazou, zamknutou na zámku, a pri štedrej večeri si na ňu vykladali všetci nohy. Reťaz predstavovala kruh, ktorý mal uchrániť súdržnosť a jednotu rodiny. Na stole pod obrusom alebo pod stolom bývala rozložená aj hrst slamy či sena, v nej boli zrnká a semená plodín, ktoré sa na gazdovstve pestovali. Niekde bola zasa na stole miska vyklíčeného zeleného obilia. Tieto staré poľnohospodárske zvyky robili gazdovia predovšetkým preto, aby si zabezpečili dobrú úrodu. Na stole nesmel chýbať ani chlieb, prípadne koláč, ktorý tam zvyčajne zostal až do Nového roku.

Na stôl sa dával jeden tanier navyše pre pocestného. Bol to veľmi pekný motív, vedieť sa podeliť s tými, ktorí nemali nič. V tomto posvätnom čase ľudia pociťovali povinnosť starať sa aj o svojich zomretých predkov. Verili, že práve v tomto období sa otvára nebo, duše prichádzajú na svet a majú rovnaké potreby ako živí ľudia. Tomu prispôbili aj svoje správanie. V dome sa pohybovali pomaly a nevymetali smeti, aby duše náhodou nezranili. Do kútov hádzali orechy alebo hrach, aby mali duše čo jesť. Inde im prinášali jedlo na povalu či vysievali obilie z okna a pritom hovorili: **Jedzte, vy biedne dušičky.**

Pozostatkom tohto mýtického myslenia, v ktorom sa verilo, že svet mŕtvych sa intenzívne podieľa na budúcnosti živých, boli aj ďalšie zvyky. V mnohých rodinách sa štedrovečerná hostina začínala i končila modlitbou za mŕtvych predkov. Niekde sa pre nich zvykol dávať na stôl osobitný tanier, na ktorý sa kládla prvá lyžica z každého jedla. Spomínanie na blízkych zosnulých patrí neodmysliteľne k Vianociam aj dnes. Ľudia navštevujú hroby a ozdobujú ich malými stromčekmi a v domoch sa zapalujú sviečky pri ich fotografiách.

Oblátky – neodmysliteľný symbol Vianoc

Pred večerou sa všetci umyli a obliekli do čistých šiat. Večera sa začínala, keď vyšla prvá hviezda. Celá rodina sa zišla pri stole a gazda všetkým zavinšoval:

**Vinšujem, vinšujem,
na šťastie, na zdravie,
na toto božie narodenie,
ten starý rok prežiť,
nového sa dožiť,
hojnejšieho, pokojnejšieho.**

Štedrá večera začínala čítaním z Písma svätého, staňou o Ježišovom narodení. Nasledoval prípitok. Gazdiná namočila prst do medu a každému urobila na čele krížik ako ochranu proti všetkému zlému. Niekde sa rozkrojilo jablko na toľko častí, koľko bolo ľudí pri stole. Potom si každý vzal jablko sám a podľa toho, či bolo vnútri zdravé, alebo červivé, veštilo sa zdravie v budúcom roku. Podobne sa veštilo aj z orechov.

Potom sa jedli oblátky, med a cesnak. Oblátky znázorňujú v katolíckej cirkvi telo Ježiša Krista. Ich prípravu v ľudovom prostredí zaviedla cirkev a v súlade s tým majú aj tvar hostií.

V minulosti sa jedli výlučne počas Vianoc. Spočiatku sa piekli v kláštoroch, neskôr ich na dedinách začali piecť učiteľia, bola to ich výsada. Každá rodina im nahlásila, koľko oblátok chce. Ale pieklo sa len toľko, aby sa každému ušlo. Dodnes sú oblátky typickým štedrovečerným jedlom, najmä na západnom a strednom Slovensku.

Hojnosť dobrého jedla pre každého

Nasledovali ďalšie chody štedrej večere. Obsluhoval jeden človek, zvyčajne gazdiná. Ostatní museli sedieť, inak by mohli do roka zomrieť. U katolíkov bol Štedrý večer pôstny a ich večera mala mnoho bezmäsitých chodov. Ľudová viera pripisovala magické účinky jednotlivým jedlám i počtu chodov štedrej večere. Poradie jedál bolo väčšinou stabilné a večera sa skladala z magických siedmich alebo dvanástich chodov, čo bola symbolika dní v týždni či počtu mesiacov v roku. Bolo ich preto tak veľa, aby mali ľudia bohatý rok a počas neho dostatok jedla. Niekde bolo zvykom jesť iba tri sústa z každého jedla.

Pod obrus si zvykli dávať strukoviny ako šošovicu, hrach, fazuľu. Symbolizovalo to bohatstvo.

Vianočné menu našich predkov

1. Oblátky s medom a cesnakom

2. Vianočná polievka

Mohla to byť *kapustnica* mäsitá alebo pôstna, so strukovinami.

Taktiež *hríbová*, *sľivková* či *hrušková* polievka, zo sušených húb i sušeného ovocia.

Varila sa aj *rybacia polievka* a niekde sa varil aj *kysel'* – kyslá polievka z múky.

3. Kaše

prosná, *cícerová*, *pšeničná*, *pohánková* či *krupičná*

Pripravovali sa na slano alebo na sladko s medom.

4. Prívarky

strukovinové, najmä šošovičné či fazuľové

5. Pečivá

Ďalej nasledovali *opekance*, *lámance*, *melence*.

6. Pirohy

zemiakové alebo *sladké plnené lekvárom*

7. Šulance, rezance, bobalky, lokše

pečené v peci a podávané s *makom*, poliate *cukrovou vodou* alebo *roztopeným medom*, prípadne *tvarohom* a *smotanou*

8. Ryby

varené, pečené: *pstruh*, *kapor*, *vyza*, *úhor*...

9. Vianočné koláče

boli okrúhle, podlhovasté, zapletané, v tvare podkovy, závinu a mali rôzne názvy: *štedrák*, *kračúň*, *baba*, *vianočka*, *mrváň*, *calta*, *kucheň*, *beluš*, *makovník*, *syrovník*, *orešník*...

Všetko to boli koláče z kysnutého cesta, hojne plnené plnkou.

10. *Ťahané štrúdle, metrový koláč, vianočná stôla* alebo *bábovky*
prenikali z mestského do vidieckeho prostredia neskôr.

11. *Sušené a čerstvé ovocie*

12. *Oriešky*

Súčasťou sviatočnej večere boli vždy nápoje – *pálenka, hriatô* alebo *víno*, ktoré sa v tejto slávnostnej chvíli ponúкло všetkým členom rodiny. Ani deti nemali piť vodu – pripravil sa im napríklad *odvar zo sušeného ovocia*.

Samozrejme, zloženie štedrej večere bolo rôznorodé. Trochu iné bolo na západnom a iné na východnom Slovensku. Vždy boli na stole regionálne produkty a špeciálne jedlá charakteristické pre daný región. Všetky zvyšky jedál zostali na stole najmenej do druhého dňa. Omrvinkám z vianočného pečiva sa pripisovali magické a liečebné účinky, podobne ako jedlám veľkonočným.

Upečme si Vianočku

Vianočka neodmysliteľne patrí k vianočným sviatkom. S malou pomocou mamy alebo otca ju zvládnete upiecť aj sami.

Pripravíme si kvások z *5 dekov droždia*, trochu *vlažného mlieka*, *cukru* a *múky*. Do kila preosiatej *polohrubej múky* vmiesime *30 deka rozpusteného masla*, *16 deka práškového cukru*, *5 žĺtkov*, *štipku soli*, *nakysnutý kvások* a podľa potreby *mlieko*.

Dobre cesto vypracujeme a postupne vmiesime aj *14 deka sekaných mandlí* a *14 deka umytých hrozienok*. Necháme vykysnúť. Potom cesto rozdelíme na toľko častí, z koľkých chceme upliesť vianočku, a spracujeme ho do dlhých valcov. Z nich vianočku zapletáme.

Hotovú necháme ešte chvíľu kysnúť, potrieme rozšľahaným vajíčkom a pečieme vo vyhriatej rúre asi 1 hodinu. Spletané cesto vianočky symbolizovalo súdržnosť rodiny.

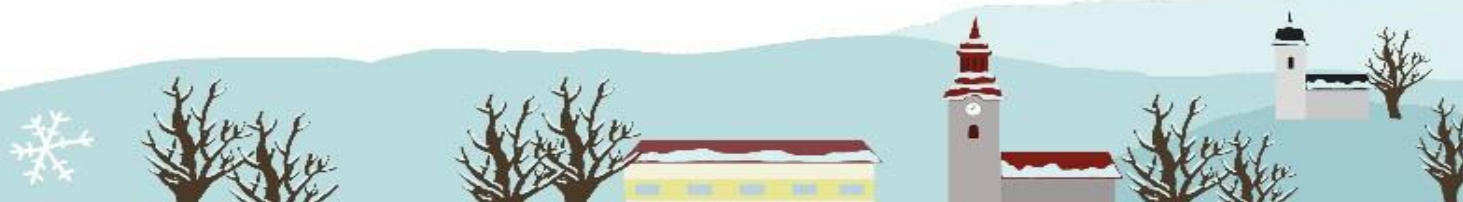
Dobrá chuť!

Koledovanie a betlehemské hry

Len čo bolo po večeri, nastal v celej obci čulý ruch. Príbuzní a susedia sa navštevovali, aby si zavinšovali zdravie, spokojnosť, šťastie. Spievali sa koledy a niekde mládež alebo pastieri chodili pod okná domov spievať valaské koledy.

Veľkým zážitkom pre všetkých bol príchod betlehemcov. Betlehemské hry vznikli v stredoveku z cirkevných hier. Niekde sa hrali s bábkovým divadlom, väčšinou však hru predvádzali skutočné osoby. Základ hry bol v podstate všade rovnaký. Vystupoval v nej anjel v bielom rúchu, Kubo či starý pes alebo pastier v kožuchu obrátenom naruby, ďalej bača, Stacho, Fedor a pastieri v krátkych košliach s vysokými papierovými čapicami, v rukách držiaci kyje či iné palice.

Betlehemské hry patria na Slovensku k tradičným prejavom ľudového divadla a sú neodmysliteľnou súčasťou atmosféry Vianoc.

Príbeh vianočného stromčeka

Tradície, o ktorých píšeme, mali časové rozpätie od 12. storočia do prvej tretiny 20. storočia. Po II. svetovej vojne (1939 - 1945) nastáva veľký zlom. Ľudia sa vo veľkom začali sťahovať do miest a nastáva veľká zamestnanosť žien. Zmenilo to životný štýl ľudí, ale aj štedrú večeru. Napríklad vyprázaný kapor alebo zemiakový šalát s majonézou dovtedy v štedrovečernom jedálničku neboli.

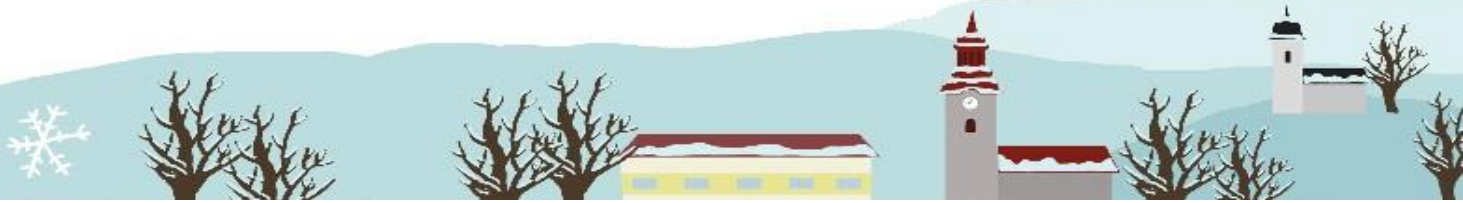
Od rána sa pripravovala aj izba, kde sa spoločná štedrá večera podávala. Aj pred 20. storočím si ľudia skrášľovali príbytky, nemôžeme to však porovnávať s dneškom. Spôsob bývania aj odievania bol vtedy úplne iný. Skúste si predstaviť malé a tmavé romantické dreveničky na vidieku. Obyčajní ľudia siahali len po tom, čo im bolo blízke a čoho mali dostatok. Doma mali uskladnené jablká, ktoré veľmi pekne voňali.

A pribudol dnes azda najväčší symbol Vianoc – *vianočný stromček*.

Vianočný stromček je u nás pomerne mladšou súčasťou Vianoc. Poznali ho už starí Slovania vo forme vetvičiek ihličnatých stromov, a to preto, že pichali. Všetko, čo pichalo, ich malo ochraňovať od zlých síl. Boli oveľa viac ekologickí ako my dnes, stačilo im totiž zopár vetvičiek, ktorými si ozdobovali svoje príbytky. V Európe sa objavil v polovici 18. storočia. Od druhej polovice 18. storočia a v 19. storočí sa objavuje najskôr v šľachtickej a potom v meštianskej kultúre. Sprvu sa ujal v nemeckých protestantských rodinách, potom prišiel aj k nám, no sprvu bol v meštianskych rodinách. Na vidieku sa ujímal postupne. Napríklad na horných Kysuciach alebo na hornej Orave boli miesta, kde v 30. rokoch minulého storočia stromček vôbec nepoužívali.

Na Slovensko stromček prenikal postupne. Predtým, než sa udomácnil ako symbol Vianoc, sa na dedinách izba ozdobovala čerstvými zelenými vetvičkami, prútmi alebo inou zeleňou. Na severnom a východnom Slovensku sa ako výzdoba používali zo slamy upletené ozdoby, ktoré viseli z trámu nad stolom, prípadne sa na lavicu v rohu izby postavil nevymlátený snop obilia ako symbol predchádzajúcej úrody a očakávania úrody budúcej. V slovenských dedinách sa vianočný stromček začal používať až po prvej svetovej vojne, niekde ešte neskôr. Najprv to boli len vrcholce ihličnatých stromov, ktoré sa zavesili na strop. Bolo to praktické, lebo v tom čase mali v dome málo priestoru. Neskôr to bola celá jedlička ozdobená najprv len slamou, až neskôr i sušenými jablkami, orechmi. V 30. a 40. rokoch minulého storočia pribudli slamené a šúpolové ozdoby. Meštianske domácnosti si vyrábali ozdoby na stromček taktiež sami. Hlavne mladé dievčatá šili rôzne ozdôbky zo zamatu, alebo si ich vystrihovali z papiera. Kde bolo viac peňazí, tam si dekorácie mohli aj kúpiť. Prvé sklené ozdoby sa dali kúpiť už v 19. storočí, boli však drahé.

Ozdoby na stromčeku nemali ochranný, skôr estetický charakter. Bolo však veľa domácností, kde bol stromček neozdobený, alebo naň dávali len slamu. Časom ľudia zistili, že keď zavesia na vetvičky sušené jablká, orechy, je to krajšie. Postupom času sa ozdobovali aj medovníkmi, tie boli na rozdiel od perníkov nezdobené. Medovníky patria medzi najstaršie pečivo, ktoré sa začalo piecť už začiatkom adventu. Táto tradícia pochádza ešte od starých Slovanov. Doteraz sú medovníky alebo zázvořníky symbolom Vianoc. V oveľa väčšej miere ako dnes bolo obľúbené aj imelo. Starí Kelti ho považovali za magickú rastlinu.

Staré vianočné zvyky Dehtičanov

Vianoce v Dehticiach kedysi bývali jednoduché, napriek tomu čarovné. Dobu, keď moja stará mama Anastázia bola malé dievčatko (40. roky 20. storočia), si už ťažko vieme predstaviť. To bol úplne iný život, iné ideály, iný prístup k životu. Dehtičania žili svoje skromné životy vo svojich chatrných príbytkoch zdobených šťastným smiechom svojich početných detí. Napríklad moja stará mama pochádza zo siedmich súrodencov.

V mnohých rodinách boli Vianoce chudobné. Vedeli by ste si predstaviť, že by ste nedostali žiadny darček? Dnešné deti sa stávajú majiteľmi najmodernejších a neraz drahých vychytávok techniky od výmyslu sveta, sú presýtené hračkami a vecami a nevedia sa z nich ani poriadne tešiť. Za čias mojej starej mamy sa darčeky nedostávali. Už samotný vianočný stromček, ktorý mali moji predkovia zdobený kúskami chlebička nakrájanými do tvaru štvorčekov, zabalenými do alobalu a vytvarovanými do podoby salóniek, bol vianočným podarúňkom. Ďalším darom, ktorý na Štedrý deň deti tejto doby dostávali, bola teplá štedrovečerná večera. Večera mojich predkov pozostávala prevažne z múčnych jedál. S chuťou sa zahrýzali do makových, orechových či syrových buchát, do sladkej perky i medovej oblátky... Nezabúdalo sa ani na dobytok, ktorému sa dávali oblátky posypané petržlenovou vňaťou.

Vianoce v Dehticiach boli plné zvyklostí. Niektorí Dehtičania zachovávali tradíciu vešať vianočný stromček na strop a zdobený bol ručne vyrábanými ozdôbkami zo slamy, dreva, šúpolia či iného materiálu prírodného charakteru a sušeným ovocím. Zvyklo sa rozkrajovať jablčko, rozbiť orechy... Ľudia verili, že keď sú zdravé, budú aj oni. Po večeri sa spievalo.

Vianoce v Dehticiach boli biele. Postupom času sa dehtické deti mohli tešiť pod stromčekom napríklad z drevených sánok, ktoré dostali všetci súrodenci ako spoločný dar a druhým dňom ich už aj bežali vyskúšať na biele brehy za dedinou. Zimné radovánky boli tou najlepšou zábavou pre deti. Za čias detstva môjho otca neraz skončili odvážlivci na saniach i lyžiach spúšťajúci sa z brehu medzi vinohradmi v plote pri ceste alebo priamo v Rybárni.

Vianoce v Dehticiach boli pokorné a tiché. V priebehu Štedrého dňa si ľudia chodili na cintorín uctiť tichou modlitbou a sladkou spomienkou svojich milovaných, ktorí sa už tešili z Božej milosti. Zapaľovali aj pri ich fotografiách sviečky.

Vianoce v Dehticiach boli kresťanské. Od rána sa chodilo do kostola na *roláty*, keď zazvonili zvony na kostole, svätili sa domy i dvory, ľudia si chodili do kostola po Betlehemské svetlo. Pred večerou si tento sviatočný deň uctili pokornou modlitbou, dávali si slamu pod stôl, aby to trošku pripomínalo Ježiškove jasličky, chodilo sa na polnočnú omšu. Mnohé zvyky sa zachovávajú dodnes.

Vianoce v Dehticiach nikdy neboli osamelé. Vianoce sa niesli v duchu početných sviatočných a láskyplných stretnutí rodiny a blízkych, počas ktorých sa rozprávali zážitky, ľudia radi trávil čas spolu, deti chodievali spievať koledy po dedine... v dedine vládla omnoho prívetivejšia a otvorenejšia atmosféra ako dnes. Ulice boli plné ľudí, pred každým domom bola osadená lavička, kam sa chodili susedia porozprávať, posediť, zahnať dlhú chvíľu príjemnou spoločnosťou.

Naše tradičné Vianoce už pomaly zanikajú, čo je veľká škoda, pretože sú bohaté i plné múdrosti a z vianočných zvykov našich predkov sa môžeme veľa naučiť aj dnes. Všetko sa mení a život ide dopredu. Čo ešte zostalo, sú najmä niektoré typy tradičných jedál. Ale aj to sa môže postupom času úplne zmeniť. Kaše alebo strukoviny, ktoré sa varili na Štedrý večer na storaký spôsob, už nie sú. Dnes nenájdeme rodinu, ktorá by si na Vianoce dala tanier ovsenej kaše. Mnohé tie tradičné jedlá sú už v zániku. To je život. Neustály pohyb a zmena. Bude dobré, ak si vôbec nejaký zvyk rodiny uchovajú. Minimálne to, že sa budú snažiť na Štedrý deň vrátiť domov, aby bola rodina spolu. Mnoho ľudí totiž momentálne pracuje mimo svojich domovov. Deti by mali poznať skutočné hodnoty Vianoc, nie kto je to Santa Claus. Od našich predkov si môžeme zobrať viacero príkladov. Napríklad vedieť odpúšťať či viac si vážiť svoju rodinu. Pokúsme sa ako v minulosti zastaviť, vážiť si prítomnosť svojich rodičov, partnerov či detí a venovať im svoj čas. Pretože na nich najviac záleží. Toto je skutočná hodnota Vianoc.

Strasidelné príbehy z Dechtíc

Poverčivosť sprevádza ľudí už nepamäti. V dobách dávno minulých ľudia verili vo vyššie sily, ktoré mali ovplyvňovať ich životy. Niektoré kladne, iné záporne. V starých ľudových zvykoch sa môžeme stretnúť s ľúbostnou mágiou, aby si dievky súce na vydaj privolali ženíchov, s ochrannou mágiou, ktorá mala ľudí chrániť pred nešťastiami či s rôznymi inými rituálmi, napríklad za dobrú úrodu či prosperitu v danom roku.

Naša dedinka nebola výnimkou. V dobách našich prapramatiek a prapraotcov, kedy svet vyzeral úplne inak ako dnes, ľudia zastávali aj úplne iné životné hodnoty. Medzi ľuďom žil oveľa väčší strach ako dnes. Ak sa niekomu prihodilo čosi zlé, pripisovalo sa to vyšším silám. Ak sa neurodilo alebo úroda zhnila, verilo sa v prítomnosť *Rarášika*. *Rarášik* je malý škriatok, ktorý keď sa dostal niekomu do dvora či domu, robil neplechu. Ďalším príkladom je *Svetlonos*. Koho v noci zlákal svojím svetlom hlboko do lesa, mohol ho skántriť.

Ženy krátko po pôrode trávili prvé týždne do krstu s novorodeniatkami doma. Nemohli ešte chodiť von, pretože sa verilo, že ich zlé sily skántria. Matky našich starých materí si tradovali príbeh o Dechtičanke, ktorá šla v zakázanom období pred krstom s dieťaťom v náručí po najstaršej ulici Dechtíc – pod cintorínom. V miestach kdesi pri vinohrade ju našli aj s dieťaťom skántrenú. Iná Dechtičanka v tomto období po pôrode začula z vonku akési volanie, niečo ju „ťahalo“ von. V poslednej chvíli ju vraj muž zachránil, keď ju zadržal.

Poverčivosť a strach spôsobovali, že ľudia si dávali na seba i svojich blízkych väčší pozor, boli opatrnejší. Prispeli k tomu i tmou zaliate, ešte neosvetlené ulice Dechtíc. Hlavne v zime, keď boli noci dlhé. Na druhej strane – ľudia sa vždy radi báli a tradovaním strašidelných príbehov sa bavili. Ideálnou príležitosťou boli dedinské páračky, v Dechticiach nazývané „drápačky“, kedy skupinky sused, rodinných príslušníčok, priateľiek či známych – bola to výlučne ženská záležitosť – chodievali v jesennom období po domoch párať husie alebo kačacie pierka do perín. Preberali sa rôzne témy, veľkej obľube sa však tešili predovšetkým strašidelné príbehy. Neraz musel môj otec ako malý chlapec utekať po môjho starého otca, lebo stará mama sa bála prísť domov z vedľajšieho domu. Verilo sa v strižie dni, dodržiavali sa staré zvyklosti. *Dekan Pavol Kottvan* (v dechtickej farnosti pôsobil v rokoch 1913-1965) vraj videl na polnočnej omši v kostole pri oltári *strigy*. Verte-neverte, Dechtičania rozsypali pred polnočnou omšou mak smerom od kostola do centra Dechtíc. Ak by za niekým utekali strigy, mak by ich zdržal, pretože každé zrníčko maku museli strigy zodvihnúť. Niekedy sa rozsypali aj ihly, lebo strigy sa museli cez každé uško ihly prestrčiť.

Raz niektorému z Dechtičanov ušiel *biely kôň* a nemohli ho chytiť. Preháňal sa tmavými nočnými ulicami a ľudia sa ho báli. Ak v noci zavýjali psy, myslelo sa, že niekto zomrie.

Azda najslávnejšou dechtickou mátohou bola „*Maškara*“. Ako malá som s napätím počúvala, ako sa „*Maškara*“ prechádzala v noci po tmavých Dechticiach, strašila a naháňala každého, koho stretla. Kto a prečo to robil, dodnes nie je známe. Bol to chlap v maske. Ak niekto z obyvateľov musel vo večerných hodinách kamsi ísť, šiel tam v strachu, aby nestretol „*Maškaru*“. Raz tak šli dechtickí muzikanti domov zo zábavy vo vedľajšej Chtelnici. Na brehu pred Dechticami, pri kaplnke, stretli „*Maškaru*“. Celí v strachu utekali do dediny, len chudák bubeník s veľkým bubnom nevládal. Aby pred „*Maškarou*“ bežiacou za ním unikol, hodil bubon o zem.

Jedného dňa sa istým Dechtičanom naskytol veľmi nemilý pohľad. Neďaleko Planinky pri ceste v rieke Blava našli utopené telo muža. Medzi ľuďmi sa hovorilo, že ho tam stiahla „*Maškara*“. Ako „*Maškara*“ prišla, tak aj odišla a nikto o nej odvtedy viac nepočul.

Osvetlením, keď sa na všetky ulice Dechtíc nainštalovali elektrické lampy, zahnali sa všetky „mátohy“, mýty a povery do úzadia. Len kde-tu niektorá povera pretrvala a ľudia, najmä tí postarší, s úsmevom na tvári dodnes spomínajú na svoje detské predstavy, ktoré im pri počúvaní strašidelných príbehov starých mám či otcov oživali v mysliach. S radosťou počúvame svojich starých rodičov a zachovajme tieto vzácne poklady, ktoré nám predávajú, pre ďalšie generácie.

Mgr. Soňa Polakovičová

Lenka Vajsová

Zimná krajina

Pred chalúpkou stojí strom zaviaty snehovým závejom. Vysoké jedle vrhajú na biely sneh modrasté tieň. Z komína chalúčky stúpa biely dym.

Kopce a údolia sú poprášené jemným snehom, ktorý sa ligotá sťa hviezdy na nočnej oblohe. Na prvom kopci sa týči malá chalúčka. Strechy má posiate perleťovobielym snehom. Za stromami stojí drevený plot. Na druhom kopci hrdo rastú do výšky jedle. Každá ich vetvička je posypaná bielučkým sniežikom. Údolie s kopcami je posiate smrekmi vysokými ako veža kostola. Za belasými kopcami sa črtajú obrisy rozsiahleho lesa. Je temný a strašidelný. Nad horou sa vznáša jemná hmla, za lesom sa týčia obrovské mohutné hory. Niektoré z nich majú vrcholy ostré ako britva. Hory sú tiež prikruté bielou prikrývkou. V diaľke sa nachádzajú už nejasné obrisy ďalších tajuplných vrchov. Na väčšinu z vrchov vrhajú tieň tmavé oblaky. Hustá masa týchto tmavomodrých oblakov sa však postupne rozplýva. Väčšinu z nich už sfarbilo vychádzajúce slnko do ružovo-fialova. Slnce zalialo celú krajinu zlatistým svetlom, v ktorom sa sneh ligoce ako diamanty. Pohľad na vychádzajúce slnko nad zasneženou krajinou vyvoláva vo mne pocit šťastia.

Zima je najkrajšie obdobie roka. Celá krajina je schovaná pod snehovou perinou, ktorá sa trbliece sťa drahokamy.

Veronika Vajsová

Vianoce

Vianoce, sviatky štedrosti,
symbol nesmiernej radosti.
Slávime ich spolu,
ideme na kofolu.

Na večeru kapra máme,
s rodinou ho jedávame.
Pod stromčekom darčeky máme
a spolu ich otvárame.

Stromček zdobený,
sneh je biely.

Sánkovačku radi máme,
pri nej sa vždy pohádame.

Sneh vonku krásne padá,
krúti sa nám z toho hlava.
Detičky sa k Ježiškovi modlia,
pred Vianocami koledovať chodia.

Lukáško Hlavatorič

Zimná

Sneh je biela perina,
všetko bielo pokrýva.
Príde ku nám Dedo Mráz
a prinesie zimu zas.

Sneh je sťa vrstva bielej múky,
ktorá nás v zime skrýva vnútri.
Urobí nám veľkú radosť
a prinesie veľkú slávnosť.

Lucka Slabá

Sneh

Už nás zobúdzá prvý sneh,
Mikuláš má plný mech.
Snehuliaci sa na nás smejú,
vločky nás bielou perinou zakryjú.
Vianoce sú v decembri,
zima je už na zemi.
A keď príde Ježiško,
Darček dostane aj Riško.

Handmade -

vyrobené rukami a s láskou

Šitý vianočný anjelik

Lemka Vajsová

Milou súčasťou Vianoc je obdarovávanie blízkych. Vidieť, ako sa im rozjasnia tváre, deťom ich malé očka a akú radosť majú, keď si odbalia dary, prináša každému z nás veľké potešenie. Dnešná doba je rýchla. Človek sa neustále naháňa za povinnosťami, sužujú ho menšie či väčšie starosti, častokrát nemá čas vychutnať si vzácne okamihy a detaily života. Zastaviť sa, keď padá sneh, zakloniť hlavu dozadu a nechať vločky hladiť tvár alebo sledovať ranné východy slnka, ktoré vítajú nový deň... Tak je to i s darčekom. Sme zavalení tovarom rôzneho druhu a Vianoce častokrát nadobúdajú materiálny charakter. V minulosti, predovšetkým vo vidieckom prostredí, ľudia dostávali jednoduché dary. Otcovia po večeroch stružlikali z dreva deťom hračky, matky šili bábiky. Ozdoby sa vyrábali z prírodných materiálov ako šúpolie, sušené ovocie, drevo, slama... Začiatkom 20. storočia medzi cenné darčeky patrila napríklad kniha alebo exotické ovocie, ako pomaranč.

Potešujúce je to, že i napriek presýtenosti trhu máme vo svojom okolí mnohých šikovných remeselníkov a výrobcov, pod ktorých šikovnými rukami vznikajú jedinečné a cenné výrobky od hračiek, cez ozdoby až po praktické veci na bežné používa-

nie. Najkrajší darček je ten ručne robený, s láskou.

Naši šikovní žiaci vyrábali šité vianočné ozdoby na stromček. Vianočný stromček v školskom vestibule sa pýšil šitými anjelmi, medovníčkami, snehuliakmi, srdiečkami, darčekom, a pod. Jednoducho krásnymi a originálnymi závesnými ozdôbkami, s láskou robenými.

Rozhodli sme sa inšpirovať vás a podeliť sa s vami o tajomstvo ich výroby, aby ste si mohli aj vy doma vyrobiť podobné ozdôbky a zútulniť tak svoje príbytky počas najkrajších sviatkov v roku.

Čo budeme potrebovať?

papierovú šablónu výrobku, textílie, hrubé šnúrky, vlnu, filc, stužky, čipky – farby podľa vlastného výberu, ihlu a niť, vatelín, vatú alebo inú výplň

Nelka Chruvalová

Výroba dekorácie

Šablóna:

Najskôr si navrhujeme, ako by mal anjelič vyzeráť a vyrobíme si papierovú šablónu. Najlepšie z tvrdšieho papiera, stačí obyčajný biely výkres. Šablóna slúži na obkresľovanie tvaru na textíliu, keď bude z tvrdšieho papiera, bude sa s ňou lepšie pracovať. Výkres dáme do vertikálnej polohy (na výšku) a zložíme na presnú polovicu. Nakreslíme len polovicu anjelič na jednu polovicu výkresu tak, aby bola kresba situovaná v zohnutej polovici výkresu. Po vystrihnutí nám tak vznikne dokonalá šablóna s úplne rovnakými polovicami. Teličko by malo pripomínať hraciu figúrku, „šaty“ majú tvar podobný zvonu. Je dobré urobiť šablónu trošku (cca o 1 cm) väčšiu, ako je zamýšľaná veľkosť anjelič, pretože šitím časť šírky uberieme. Treba na to myslieť, lebo sa môže stať, že anjelič bude príliš malý.

Obkresľovanie:

Na textíliu neutrálnej farby (v našom prípade to bola bielo ladená textília, ale príjemná by bola i telová) obkreslíme tvar tela anjelič. Hlava a telo sú spojené, tvoria jeden kus.

Strihanie:

Textilného anjelič si vystrihneme ostrými nožnicami, aby sme robili čisté strihy a nerozstrapkali sa nám konce. Tento úkon urobíme 2x, to znamená, že budeme mať dve rovnaké telička z tej istej látky.

Šitie:

Teraz máme možnosť prišit' na jednotlivé časti anjelič rôzne čipky, stužky, ozdôbky podľa vlastného uváženia a vkusu. Následne vystrihnuté časti teličok k sebe priložíme opačne – čiže rubom, navlečieme si niť a šijeme. Naskytá sa veľa druhov stehov, ktoré môžeme použiť, pevný je napr. okrajový slučkový steh, ktorým sme aj my šili.

Obšívame celú vrchnú časť telička, vynecháme však spodnú rovnú časť, pretože po obšití budeme teličko anjelič vyvracať, aby nebolo vidno stehy po šití a aby bol z tej „krajšej“ strany a napokon budeme cez tento vynechaný „otvor“ vtlačať do útrobov anjelič vatelínovú výplň. Po vyplnení zašijeme.

Obliekanie:

Keď máme takto hotový základ nášho anjelič, začneme premýšľať nad farebnými kombináciami a detailmi. „Zvonovú“ šablónu šiat obkreslíme (ale už bez hlavy) na vybranú textíliu. Vkusné sú neutrálne farby s jemným vzorom, ale i vhodne ladené farebné textílie. Výber je skutočne pestrý, stačí si len vybrať.

Detailovanie:

Postupne pridávame jednotlivé detaily, ktorými „modelujeme“ hotového anjela. Na detailoch záleží. Nastriháme si kúsky vlny, prilepíme na hlavu anjelič, môžeme vytvoriť aj originálny účes. Z bieleho filcu si vystrihneme krídla a prišijeme. Prišijeme tiež hrubé šnúrky symbolizujúce končatiny, nakreslíme oči a ústa, po prípade iba oči a červeň na líčkach, prišijeme alebo prilepíme všakovaké ozdôbky, gombičky, môžeme ušiť alebo uháčkovať šál, obviazať stužku a urobiť vkusnú mašličku... Fantázii sa medze nekladú, nechajme ju voľne plynúť.

„Tadá“, originálne dielko je na svete. Môžeme si ich urobiť viac a ušiť si tak originálne ozdoby na stromček, môžeme ich prilepiť na veniec, zavesiť na klinček na stene, jednoducho čokoľvek, čo vymyslíme. Takýmto spôsobom si môžeme vyrobiť aj iné tvary: zvieratká, postavičky, hviezdy, gule, srdiečka, samotné krídla, darček, snehuliaka, medovníček, domček, vtáčika... S chuťou do toho, priatelia!

Pozrite, akí kreatívni sme boli my

Nelka Pullmanová

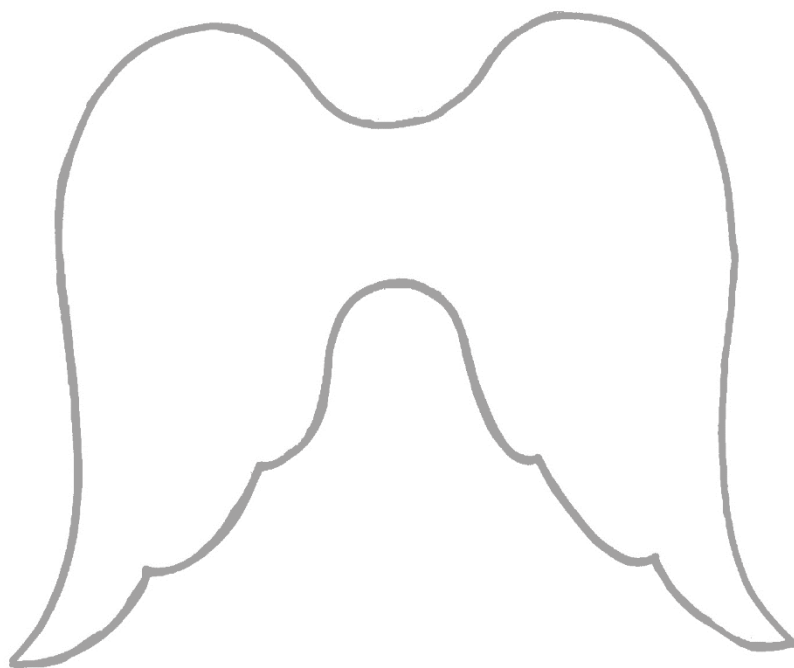
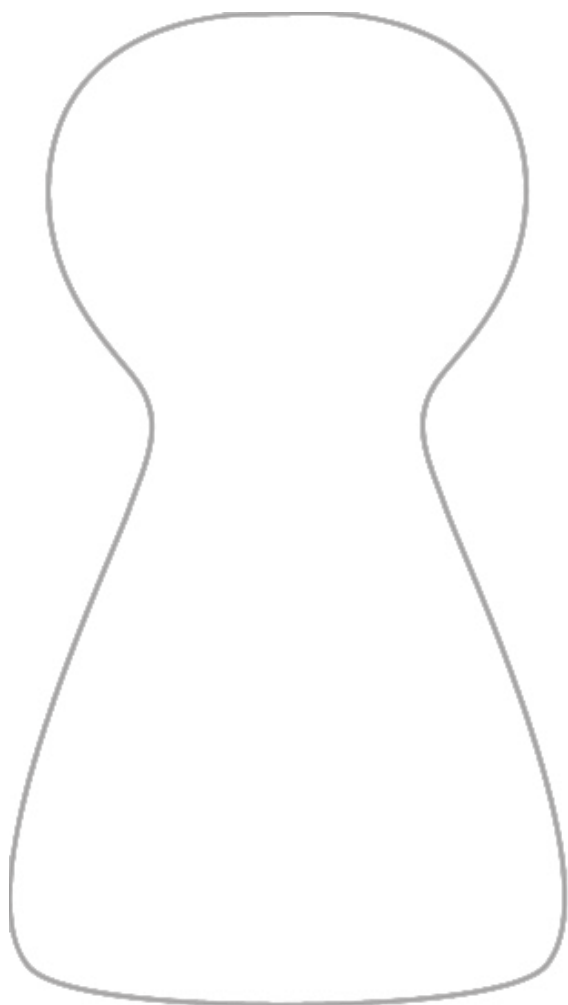

Anetka Uhrová

Lucka Hornatoričová

Dianka Antalová

Vyfarbovačka (nielen) pre najmenších

Najdi 5 rozdielov

Perly zo školských lavíc

V tretej triede:

Potrava sa prechádza ústnou dutinou.
Mikuláš, čert a Andrej.
Farby anilínky boli premenované na *anjelinky*.

V štvrtej triede:

Pri čítaní a interpretácii bájok učiteľka vyzvala žiaka: „*Alex, postavy!*“ a Alex sa postavil.

učiteľka: „*Po polročnom vysvedčení budete mať jeden deň polročné prázdniny.*“
Romanko: „*Pančelka, ale polročné prázdniny by mali trvať pol roka!*“

Tento rok pribudlo k vybraným slovám mnoho odvodených slov, o čo sa postarali štvrtáci. Zatiaľ ešte nie sú oficiálne uznané: *pyskovať, hmyzožrút, nepyšný, nepýtať, šmýkať sa – prešmýkať sa – odšmýkať sa – vyšmýkať sa, v ýmyslu – z ámyslu – premyslu – odmyslu – predmyslu – myslieť – omyslieť*

V šiestej triede patria medzi najpoužívanejšie slovníky slovenského jazyka nasledovné tituly: *Ekonomický slovník, Klasický slovník slovenského jazyka* či *Vrazeologický slovník*.

Dozvieme sa tu, že *vesmír sa točí okolo Zeme, mláďatko koňa je poník* a žiaci sa *oprepačujú*, že nemajú domácu úlohu.

V siedmej triede:

Tá ceruzka mi nejako nefunguje.

Siedmacke desatoro:

1. Pani učiteľka je len jedna, nebudeš ju poslúchať, kým nezačne päťky rozdávať.
2. Premeniš meno učiteľa svojho.
3. Nepamätaj na písomku.
4. Cti si dvojku a trojku, lebo lepšia známka nebude.
5. Nenaučíš sa.
6. Nenapíšeš úlohu.
7. Nezaspiš.
8. Neokradneš o desiatku blížneho svojho.
9. Neohadzuješ nechtami blížneho svojho.
10. Nepokazíš pero blížneho svojho ani inú vec, čo patrí jemu.

Amen

V ôsmej triede:

Prvok cudzím slovom je *exkrement*. (element)
Keby voľačo, tak nič.
Ani ma nehne, aby ma pohlo!

učiteľka: „*Odchod zo školy je o 7:25...*“

žiak: „*To tak skoro?*“

učiteľka: „*Jasné, nabalíš do batoha Tatranky a ideš!*“

Ste horší ako žena v prechode!

Hurá, prázdniny!

Termíny prázdnin v školskom roku 2019/2020

PRÁZDNINY	POSLEDNÝ DEŇ VYUČOVANIA PRED PRÁZDNINAMI	TERMÍN PRÁZDNIN	ZAČIATOK VYUČOVANIA PO PRÁZDNINÁCH
jesenné	29. október 2019 (utorok)	30. - 31. október 2019	4. november 2019 (pondelok)
vianočné	20. december 2019 (piatok)	23. december 2019 – 7. január 2020	8. január 2020 (streda)
polročné	31. január 2020 (piatok)	3. február 2020 (pondelok)	4. február 2020 (utorok)
jarné	14. február 2020 (piatok)	17. – 21. február 2020	24. február 2020 (pondelok)
veľkonočné	8. apríl 2020 (streda)	9. – 14. apríl 2020	15. apríl 2020 (streda)
letné	30. jún 2020 (utorok)	1. júl – 31. august 2020	2. september 2020 (streda)

Zvonenie

Do školy žiaci prichádzajú o **7:45** h., vyučovanie začína o **8:00** h.

VYUČOVACIA HODINA	PRESTÁVKA
1. vyučovacia hodina 8:00 – 8:45 h.	10 minút
2. vyučovacia hodina 8:55 – 9:40 h.	10 minút
3. vyučovacia hodina 9:50 – 10:35 h.	20 minút
4. vyučovacia hodina 10:55 – 11:40 h.	10 minút
5. vyučovacia hodina 11:50 – 12:35 h.	10 minút
6. vyučovacia hodina 12:45 – 13:30 h.	30 minút

Kružková činnosť začína o **14:00** h. a končí o **15:30** h.

Základná škola s materskou školou Dechtice 514
školský časopis

periodicita: dvakrát ročne

číslo: prvé

vydanie: prvé

školský rok: 2019-2020

grafická úprava: Mgr. Soňa Polakovičová

jazyková korektúra: Mgr. Soňa Polakovičová

prispievatelia: PhDr. Svetlana Zacharová, Mgr. Soňa Polakovičová,
Paulínka Árendášová, Veronika Vajsová, Laurika Vavrová, Lucka
Horvatoričová, Lenka Vajsová, Lukáško Hlavatorič, Lucka
Benovicová, Kristínka Konečná, Lucka Slabá, Anetka Uhrová, Anitka
Machovičová, Šimonko Vajs, Valentínka Crhonová, Karim Hutárová,
Erika Szalaiová, Adamko Alex Štibranj, Miško Kadlec, Nikolasko
Harrych, Leo Pauer, Katarínka Krajčovičová, Šimonko Árendáš